

TÄNAPÄEV

Fr. H. Kreutzwaldi ncs.
Eesti NSV Filiaal
Raamatukogu

NR 1

SP
7731

1940

TÄNAPÄEV

NR. 1

1940

VI AASTAKÄIK

Toimetus: Kuuendat aastakäiku alates
-n: Lubatud ja täitmist ootavad sotsiaalreformid
Nemo: Eelmängu saatesõnu
S.: Tänapäev
H. Viires: Uue Euroopa poole
A. Leps: Demokraatia tee
A. T-aa: Sõda põhja pakases
H. Vint: Tirpitz
A. Looring: Kui Jüri Jaakson tudeng oli
V. Kaljumäe: Vanapagana päevamuresid
A. R.: Üks meie hulgast
Riimimäe: Epigramme
E.: Suusad viivad loodusesse
Franco Gallus: Strateegid kamina paistel
A. Kildmäe: Muresid oma maalapilt
A. Alle: Epigramme
R. Parve: Enne lõppu
Gori: Aja ohver
R. Tiitus: Meie linnad
Sulev: Tallinna päevikust
G. K. Chesterton: Eleegia külakalmistul
J. Vain: Isikuõigused
K. Laagus: Sõda ja säästusummad
J. Kärner: Sõjatalvel
Tapper, Pärtel, Riimimäe: Epigramme
E. R.: Kohisevad metsad
Ajalehed: Lugu jätkub
J. Roos: M. Metsanurga loomingu inimkeskus
-u-: Pool aastat

Kaanel: Soome sõjaväekolonn suuskadel

Maastik Põhja piirilt

KUUENDAT AASTAKÄIKU

algab selle numbriga „Tänapäev“.

Pikserohkel ajal rändame oma tänapäist rada. Üle maade ja merede kostavad kõuekärgatused, raputades valvele suuri ja väikesi. Kuhu ta ainult peaks sisse lööma? See on kõikide hirmunud küsimus.

1940. a. koidik oli külm ja kõle; teetähised ähvardavad tuisku mattuda ja umbes teed eksi vedada. Suured sajud ja pakane on surunud kodu kitsastesse raamidesse, pigistanud kinni kõik teed teistesse taludesse. Peab ootama ja hirmust jagu saama: ükskord tuleb ometi kevad.

See ootus vangistab meid kõiki praegusel tõsisel ajal. See lootus käib ka rahvaste vahelise elu kohta, selgemat ilma siingi igatsedes.

„Tänapäev“ tahab sellele ootamisele ja kindlaksjäämisele ergutamisele oma jõudu mööda kaasa aidata. Tänapäise maailma suurim haruldus on v a b a s õ n a; seda õilsat eesmärki tahame objektiivselt ja ausalt teenida.

Usk meie rahva elujõusse, usk loovasse ellu ja kõlbelistesse normidesse peab elav püsima. Neid maksiime peame ainult püüdma rakendada ja selleks ikka ergutust nõudma nii sotsiaalsetel ja majanduslikel kui ka kultuurilistel ja poliitilisel õiguse teedel. Oleme kõikidele väikestele arusaamatusetele ja lahkarvamistele vaatamata oma riigis näinud püsivat ja süvenevat tõe ja õiguse ning iseseisvuse ja demokraatia tunnet. Need veended julgustavad paremat homset ootama, mil halbade rahvusvaheliste ilmade tagant uuesti koidab rahulikum ja üksteist mõistvam tulevik. Kõik tormid raagevad ükskord; olgu hävitus selles keerises väike, puhastus aga seda põhjalikum.

Missuguse tee meie valime praegusel rahvusvahelise ideedesõja väljal, sellest nähakse, missuguse vaimu lapsed meie oleme. Oma vaba eneseteostamise, rahvavalitsusliku elukorralduse eest on eesti rahvas ikka võidelnud hämaratest ajaloomälestustest alates tänaseni ning seda ideaali on ta kõigi oma poliitiliste juhtidega eesotsas alati innukalt ja visalt kaitsnud. See valvelolek jätkub praegu ja tulevikuski.

*

Peaks olema huvitav siinkohal tuua paar katket omaaegse Inglise peaministri Baldwini avalikust elust lahkumise kõnest, mille ta pidas Briti noorsoole ja milles ta kaitseb demokraatliku mõtteviisi hüvesid:

Teie kohuseks on kaitsta demokraatiat kõigis impeeriumi osades, kus teie elate. Teie peate kaitsma demokraatiat nii väliste kui ka sisemiste ohtude vastu. Võib kogu ni juhtuda, et teil tuleb päästa demokraatiat tema enda käest. Teie peate maailmale näitama, et demokraatias, tema põhimõtetest, eesmärkidest ja meetoditest ei ole midagi, mis peaks tingimata arendama argust või keskpärasust. Vahvus, distsipliin ja edasijõudmine on sama tarvilikud demokraatiale, nagu nad seda on diktatuurile...

Milles seisab siis meie impeeriumi saladus? Selleks saladuseks on vabadus, kuid seaduslikult korraldatud vabadus, jõuga tagaplaanil, mitte esiplaanil. Meie oleme ühiskond, kus autoriteet ja vabadus on segatud parajas proportsioonis, kus riik ja kodanik on ühtlasi eesmärgiks ja abinõuks. Meie oleme impeerium, mis on organiseeritud rahuks ja isiksuse vabaks arenemiseks. Vana doktriin kuningate jumalikust õigusest on kadunud. Ent meie ei kavatse seda asendada uue doktriiniga riikide jumalikust õigusest, sest ükski riik maapeal ei ole kunagi väärinud seda, et vaba inimene teda oleks pidanud jumaldama...

Tungal, mille ma teile tahan anda ja mida teie peate kandma ja edasi andma kõigil impeeriumi teedel, on see suur ja kristlik tõde: kohelge inimest kui eesmärki, mitte kunagi kui abinõu ja elage inimlikus vendluses, mis eeldab jumalikku vendlust.

Eks ole siin öeldud suur osa meiegi demokraatliku elukorralduse sisust, mille elujõus meie ei kahtle ning milliste ideaalide eest on meie Maarjamaa talupoeg sajandeid võidelnud. See võitlus oli visa ja kandis head vilja. See tungal kandub meiegi rahva sugupõlvete vahetusel edasi noorematele, kes seda kõrgel hoiavad ka tulevikus. T.

ON TEIL JUBA TELLITUD UUEKS AASTAKS

TÄNAPÄEV?

UUENDAGE TELLIMINE. SOOVITAGE OMA TUTTAVATELE

TELLIMISHIND A. KR. 3.60, 1/2 A. KR. 1.80

Lubatud ja täitmist ootavad sotsiaalreformid

SOTSIAALKÜSIMUSTEST on viimaste aastate jooksul räägitud palju rohkem kui kunagi enne. Nendest on kõneldud nii Vabariigi Valitsuse liikmed kui ka tööliskonna juhid ja nendest on kogu aeg kirjutatud ajalehtedes ja ajakirjades. Kogu see aeg on olnud päevakorral sotsiaalreformid.

Juba üle nelja aasta on valmistatud ette vanade ja järelejäänute kindlustamist kui meie suuremat sotsiaalreformi. Valitsusliikmete kõnedest ja ajakirjandusse pääsenud informatsioonist võib järeldada, et selle aja jooksul on valmistatud mitu eelnõu ja tehtud mitmesuguseid kalkulatsioone ning on seda küsimust mitu korda arutatud Vabariigi Valitsuses jne., kuid kavatsusest kaugemale ei ole veel jõutud. Majanduslikult headel aastatel ei ole isegi hakatud koguma summasid selle suure reformi läbiviimiseks, nagu seda on aegsasti tehtud teistes maades enne seesuguste seaduste maksmapanekut. Praeguse valitsuse töökavas seisab jälle vanade, invaliidide ja järelejäänute kindlustamise läbiviimine, kusjuures arvatavasti esialgse ajutise hädaabinõuna on mõeldud 1939. a. lõpul maksta hakanud tööstuslike ja kaubanduslike kätiste vanade töövõtjate kaitse seadus. Vanade töövõtjate kaitse seadus seesugusel kujul, nagu see on maksta pandud, nimelt hooldekande ülesannete veeretamine kogukondadelt tööandjatele ja tööstuste muutmine „vaestemajadeks“, saab ikkagi olla ainult ajutiseks hädaabinõuks vanade, invaliidide ja järelejäänute kindlustamise seaduse ooteajal, mitte aga vanade töövõtjate kindlustamise küsimuse täielikuks lahenduseks. Sama juhtumõtet avaldas ka sotsiaalminister O. Kask oma raadiokõnes. Vanade ja invaliidideks jäänud tööliste ning pärast tööliste surma järelejäänud leskede ja vaestelaste kindlustamise küsimus, mida mitu aastat on lubatud kiire korras läbi viia ja mille läbiviimiseks on antud mitmeid tähtpäevi, ootab ikka veel lahendamist.

Praegu maksva haiguskindlustuse seaduse ulatuse laiendamist kõikidele töölistele ja ametnikkudele on nõutud juba üle kümne aasta, teravamalt on see aga päevakorral olnud umbes neli aastat. Juba üle kolme aasta tagasi sai Sotsiaalministeeriumis valmis uue haiguskindlustuse seaduse eelnõu, mida hiljem mitmel korral olla parandatud ja mille maksmapanemiseks antud mitmeid tähtaegu. Seni aga pole jõutud eelnõu Riigikogulegi esitada. Kui vanade, invaliidide ja järelejäänute kindlustamise läbiviimist omal ajal võib olla takistas eelmise majandusministri majanduspoliitika tõttu vastavate summade puudumine, vaatamata headele majandusaastatele, sest selle reformi läbiviimine nõuab esimestel aastatel suuri

juurdemakse riigi poolt, siis haiguskindlustuse reformi aastast-aastasse viivitamise juures ei saa arvesse tulla ka see põhjus, sest viimane ei nõua riigilt mingisuguseid kulusid.

Kolmanda suurema reformina on juba 1936. a. alates päevakorral tööliste laste abiraha küsimus, mida kuuldavasti on mitmel korral arutatud valitsuses ja lubatud kiiresti läbi viia. Sotsiaalministeeriumis olla kuuldavasti koostatud ka paar seaduseelnõu laste abiraha maksmiseks laste abiraha kassa kaudu. Kaugemale ei ole aga jõutud. Nüüd on aga jälle koostatud uus eelnõu ja esitatud Riigikogule vastuvõtmiseks.

Kui 1936. a. sügisel tagandati Eesti Töölisühingute Keskliidu juhatus, siis lubati valitsuse liikmete poolt mõne kuu jooksul ametiühingutes läbi viia vastavad ümberkorraldused ja uued valimised. Nüüd on rohkema kui kolme aasta jooksul jõutud nii kaugemale, et uue ametiühingute seaduse alusel on jõutud senised ametiühingud ümber registreerida uute normaalpõhikirjade alusel, kuid Eesti Töölisühingute Keskliitu juhib ikka veel määratud ja koopteeritud ajutine juhatus.

Sotsiaalministri kõnedes on paaril korral lubatud ühenduses ametiühingute ümberkorraldamisega ka muuta praegust töötulide lahendamise korda selles mõttes, et ametiühingutel oleks töötulide puhul teatud määral kaasarääkimise ja tööliste esindamise õigus. Kuna aga ametiühingute reformeerimine on alles pooleli, siis ei ole ka seda seni läbi viidud. Nüüd, nagu ajakirjandusest võis lugeda, olla ka praegune peaminister annud lubaduse töötulide lahendamise korra muutmiseks.

Samal aastal, mil tagandati E. Töölisühingute Keskliidu juhatus, lubati valitsuseliikmete poolt ka suuremaid summasid Tallinna töölismaja chitamiseks. Neid lubadusi on ka hiljem korratud.

Juba kolm aastat tagasi olla töötatud Sotsiaalministeeriumis välja uue tööliste palgalise puhkuse seaduse eelnõu ja lubati see kiire korras maksta panna. Eelnõu järgi, nagu kuulda, oleks täiendatud palgalise puhkuse saamise õigust kõikidele töölistele ja pikendatud puhkuse aega. Edasi aga pole jõutud ja praeguse Vabariigi Valitsuse töökavas seisab jälle tööliste palgalise puhkuse ulatuse laiendamise ja puhkuse pikendamise küsimus.

Juba paar aastat ootab lahendamist ka autojuhtide tööaja küsimus, mille lahendamine oleks tarvilik juba rohkearvuliste liiklemisõnnetuste seisukohalt vaadates. Nagu statistika ja politsei protokollid näitavad, juhtub suur osa autoõnnetusi just ületöötamise ja üleväsimuse tõttu. Autojuhtide organisatsioonid on mitmel korral

nõudnud vastavat seadust ja nendele on ka seda lubatud.

Kolm aastat seisab lahtisena ka eraametnikkude töölepingu seaduse makspanemine, missuguse seaduse eelnõusse omal ajal Riigi Majandusnõukogu eitavalt suhtus, kuid missugune küsimus hiljem Eraettevõtete Ametnikkude Koja algatusel jälle uuesti üles võeti. Selle asemel on aga nüüd kuulda, et uude tsiviilseadusesse kavatakse sisse võtta teenistuslepingute osa, mille tõttu eraametnikkude töölepingu alal kestaks edasi senine ajast ja arust maha jäänud kord, kuigi juba tööliste töölepingu seaduse makspanemisel, s. t. kolm aastat tagasi, lubati ka kohe anda eraametnikkude töölepingu seadus.

Nagu kõigest sellest on näha, ootab meil läbi viimist terve hulk sotsiaalreformide, missuguseid on juba mitu aastat lubatud ja ette valmistatud, kuid missuguste elluviimiseni seni ei ole jõutud. Täiesti õieti kirjutab selle kohta „Uus Eesti“ juhtkirjanik Ü. M a r a m a a 23. nov. 1939. a.: „... ei ole meie sotsiaalpoliitika jõudnud veel välja suuremate reformide ajajärguni, nimelt laiendatud haiguskindlustuseni ja vanaduse ning invaliidisuse vastu kindlustamiseni. Mitu aastat on valmistatud ette mai-

nitü seadus-eelnõusid, korduvalt on antud teada, et nüüd on eeltööd valmis, nüüd tuleb tegelik elluviimine, ent siiski on jäänud need teated ainult teadeteks ja vastavad seadused on siia maani kehtima panemata.“

Ei saa salata, et igat suuremat reformi tuleb enne põhjalikult kaaluda ning mis puutub veel reformidesse sotsiaalkindlustuse alal, siis valmistada üksikasjalised kalkulatsioonid, kuid kõik see ei peaks siiski nõudma kolm-neli aastat aega. Ning kui kõik see ka peaks võtma nii kaua aega, siis ei ole vähemalt otstarbekohane anda tähtaegu nende reformide elluviimiseks, missugustest tähtaegadest ei saa kinni pidada. Ei ole siis ka ime, et viimasel ajal juba Riigivolikoguski räägitakse, et meil sotsiaalreformide teostatakse l u b a d u s t e g a.

Tahaks siiski lõpuks loota, et praegusel valitsusel on tõsine soov lunastada eelmise valitsuse ja ta enda poolt antud lubadused, nagu seda võib järeldada ta töökavast. Suurte sotsiaalreformide läbiviimisel sõnadelt tegudele üleminekuks võidakse praegune valitsus kindlasti väga laiade rahvahulkade poolehoiu ja kindlustaks sotsiaalse rahu.

Jaauuar 1940.

—n.

Eelmängu saatesõnu

Veetampimiseks uhmis nimetas omaaegne väimukas vene ajakirjanik Karl Radek suurte riigimeeste viljatuid sahkerdusi mitu aastat enne praeguse konfliktit puhkemist, mis pidid neid sündmusi ära hoidma. Teeme seepärast väikese tagasivaate nendele saatesõnadele, milliseid väljendasid mõned selleaegsed selle maailma vägevad, et näha, kuidas sündmused oma raja praeguse olukorrani tõid.

Juba a. 1935 pidas 8. apr. Briti selleaegne peaminister Baldwin kõne, milles ta iseloomustas olukorda järgmiselt:

Rahvad ei sammu mitte rahuteed, vaid lähevad ohtlike teid mööda, mis võivad viia sõjale. Mina ei ole küll pessimist, kuid vahel on minul tundmus, nagu elaksin ma hullumajas. Mõni 21. sajandi satirik võiks meie ajast kirjutada umbes järgmist: Suurriigid tulid sõjast välja vigastena. Nende terveksaamine arenes pikaldaselt ja vaevaliselt. Palavikud kordusid sagedasti. Temperatuur tõusis vahel ohtlikult kõrgele. Ajuti oli silmapilke, kus oli karta haiguse uuestipuhkemist ja kõigi ohvrite nakatamist 1914. a. katku mürgiga. Pariisis ja Locarnos määrati haigetele rohtusid ja plaastreid. Haiged elavad ikka veel. Keegi ei või ütelda, et nende tervis oleks hea. Igauks neist tõrjus tagasi ravi, mida soovitasid Vertsailles arstid. Keegi ei taha enda kallal lasta ette võtta desarmeerimisoperatsiooni... Euroopas jalutades on tundmus, nagu kõnniks mõnes vaimuhaigete hospitalis. Rahu ohverdatakse sõja ettevalmistuste...

Endine Inglise välisminister Eden hoiatas 1936. a. peetud kõnedes:

Maailma riigimehed peavad teadma kättemaksu, mis ootab neid ja nende rahvaid, kui jälle uuesti vallandatakse maa peal sõda...

Praeguses maailmas ükski rahvas ei või kosuda teise rahva varemteel. Meie püsime ja langeme üksteisega. See on kõige tähtsam õpetus, mis Maailmasõda meile on andnud...

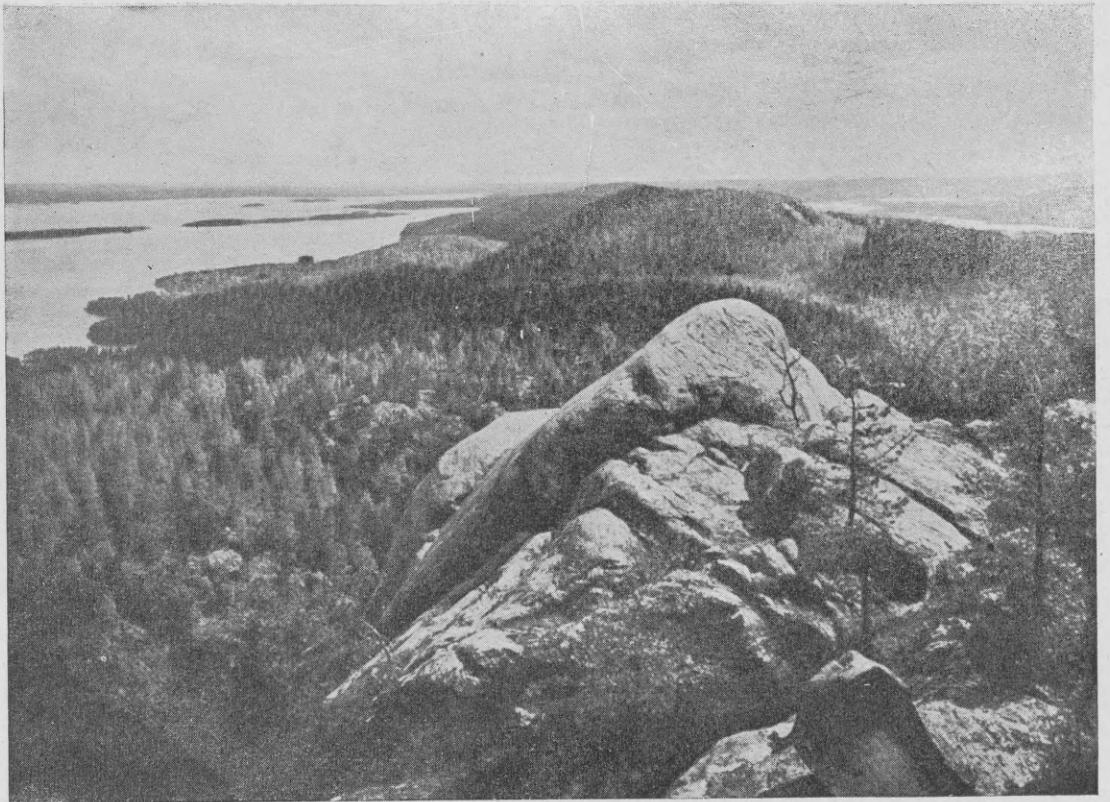
Nende inglaste vahelugemiste sekka kostab Saksa töörinde juhi Ley teotahteline kõne, milles ta muuseas kinnitab:

Sellest ajast peale, kui Hitler tuli võimule, jääb sakslasele eraeluks ainult õine uni. Pidage meeles, et teie kõik olete Hitleri sõdurid! Niipea kui tõusete, peate tegutsema tema programmi kohaselt. Teist programmi ei või Saksa maal olla, kes meiega ei taha elada rahuks, selle meie murrame. (Pvl. 30. 5. 37).

Peale Müncheni kokkulepet 1938. a. sügisel kommenteeris Norra parlamendi esimees C. J. Hambro olukorda järgmiselt. (Pvl. 18. okt. 38):

Genfis öeldi üsna üldiselt: „Sõda ei tule niikaua, kuni jääb veel mõni väikeriik, keda võib tuua ohvriks.“ — Kuid pärast seda?...

Ühe väikeriigi lugupeetud esindaja ütles Genfis: „Nüüd me teame, kuidas seda tehakse. — Minu riik on nii väike, et tema allasurumine ei tasu lennupiletitki Berliini,

Tüüpiline maastik Soome sõjaväljast:
Koli kaljumägi

Kuluaarides sosistati, et üks Prantsuse delegaat oli saanud kirja lugupeetud Inglise riigimehelt, kes kirjutas: „Meil oli valida häbi ja sõja vahel. Valisime häbi — ja sellegipoolest meil tuleb kord sõdida.“

Mõni päev hiljem oli umbes samu ennustuslikke sõnu kõnelnud vana Lloyd George, kes ütles:

Meie tunneme häbi selle üle, et rahu on ostetud südametunnistuse ja au hinnaga. Meie kaotame au, maailma lugupidamise ja, mis on veel pahem, eneselugupidamise, ning lõppude-lõpuks meie ei saavuta ikkagi rahu, vaid tuleb sõda, kus meie jääme ilma sõpradeta.

Prantsuse end. peaminister P. E. Flandin kirjutas sõja väljavaadete puhul (21. aug. 38):

Kui relvastumine edeneb praeguses tempos, on varsti ainult veel kaks võimalust: üldine sõda, millesse järk-järgult kistakse kõik rahvad, või riikide üldine pankrott, kes, olles kulutanud kapitalid, mis on pärandanud neile produktiivsest tööst rohke minevik, on raisanud ka elavate sugupõlvede jõud viljatu sõjamaterjali loomisele ja on isegi rahvaste tuleviku raskesti koormanud laenudega...

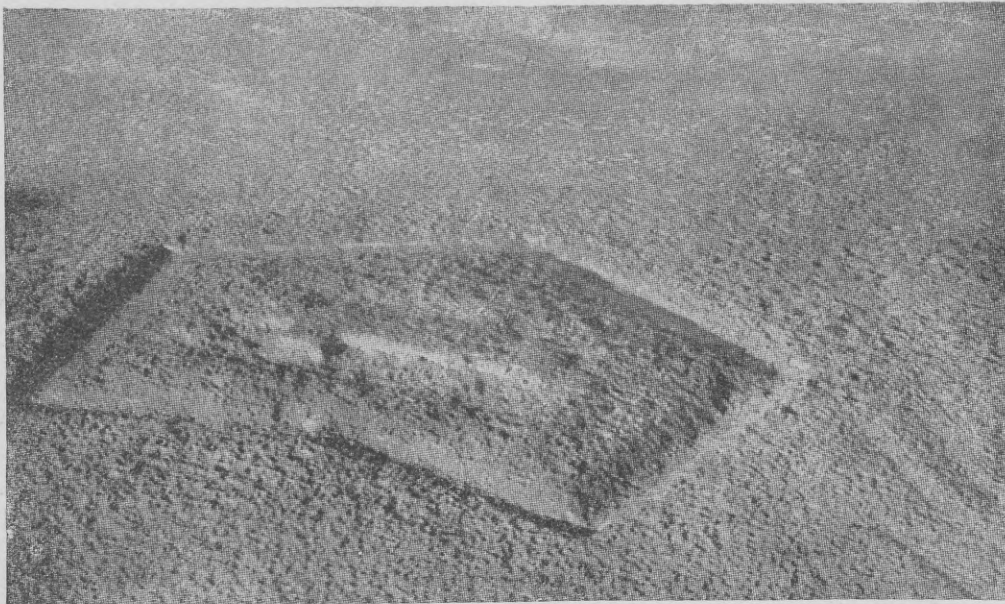
Need, kes hellitavad lootust, et lühike ja võidurikas sõda annab neile ülevõimu Euroopas, mida kasutades nad võiksid uutel poliitilistel ja majanduslikel alustel organiseerida vana mandri... eksivad rängasti. Sest, kui eeldame, et Euroopas puhkeb sõda, ei oma ükski rahvastest, kes siis seisavad vastamisi,

säärase üleoleku, mis lubaks lootä kiiret võitu. Kui aga sõda venib pikale, astuvad juurde mitmed teised tegurid: maa varustamine elutarvetega ja esimesejärgu toorainetega, sõjamaterjali-tehaste toodanguvõime, merede vabadus, rahanduslik tugevus, lõplik sõjameeste arv, keda võib saata rindele, kõnelemata puudustest liitude küsimisest, sisemistest liikumistest, ja rahva meeleolu ülalhooldmisest. Võimalikkuste kalkultatsioonis, paberil, on ühel või teisel kerge panna neid tegureid mängima oma kasuks ja oma võimalike vaenlaste vastu. Aga kui jääme ajaloo õppetundide juure, peame tuletama meele, et ükski hegemooniapüüd Euroopas ei ole ial õnnestunud. Kõik suured vallutajad ei ole saavutanud oma eesmärgi ja on lõpuks oma ettevõttega rohkem nõrgestanud kui tugevdanud oma riiki.

Tänapäev

Istud raadio juures ja kuulad maailmas arenevaid sündmusi ning võitlusi ja nende põhjendusi raadio kaudu, siis meenub vana eesti rahvalaul, vist „Kalevipojast“:

Ära usu hundi juttu,
hundil on need hullud jutud,
karul kõned kavalad...

Üks Prantsuse fort (Douaumont) Maailmasõjas peale pikka pommitamist

Uue Euroopa poole

TEADUS tõendab, et inimkond on vana ligikaudu üks miljon aastat. Tal on selja taga suurte võitluste ja õudsete kannatuste maantee, mille muldkeha on laipadest. Usust jumalasse, inimestusse ja riigiautoriteeti on üks generatsioon teise järel maailma usaldanud järgnevale — lootuses, et uus sugupõlv loob Maast parema kodu, kus valitseks rahu. Rahu on suurim eesmärk ja sageli ainus, mille pärast on aina tapetud: inimpõlv inimpõlve järele. Ning üle võitluste on pühadest templitest helisenud see igavene kaja, mida kõik peavad kuulma:

AVE MARIA...

Nõnda on nüüd jälle jõutud faasini, kus olakse hambuni relvastatud, sest nii on kindlam. Mõelgem ainult — iga elava indiviidi jaoks on juba enne selle sündi valmis mitu kuuli, nii suured on rahutagavarad! Teisi sõnu: me kõik oleme surma mõistetud juba enne ilmaletulekut. Sest muidu ei ole elu!

Aga elada tahab püsti-viletsuski.

Nüüdne sõda käib jällegi rahu nimel. Ta plahvatas ainult ühel põhjusel — rahu oli ohustatud. Kui sõda poleks puhkenud, oleks võinud rahu lõppeda! Nii valiti dilemmast see, mida läbi kõigi eppohhide on peetud rahu ainsaks päästjaks — võitlus. Sest seal, kust võitlus on üle käinud, valitseb rahu.

Aga see võitlus ei ole inimeste-võitlus, nagu vanasti, kui mindi vallutama teiste maid. Inimesed küll kannavad seda võitlust oma turjal. Sest

inimese elu ja vere hinnaga on võitlust pidada kõige odavam! Aga tegelikult see, mis sünnib praegu, on kahe hiigeldünaamika heitlus, mille kõrval inimene on kübe tolmu. Inimest peame kõigest hingest kahetsema, et ta on jäänud selle õudse veski rataste vahele. Tema ei saa sellest kasu midagi, ja tema nõuded on ka lõppeks väga väikesed. Ta tahab ainult elada — ning kuulutada oma Ave Maria't...

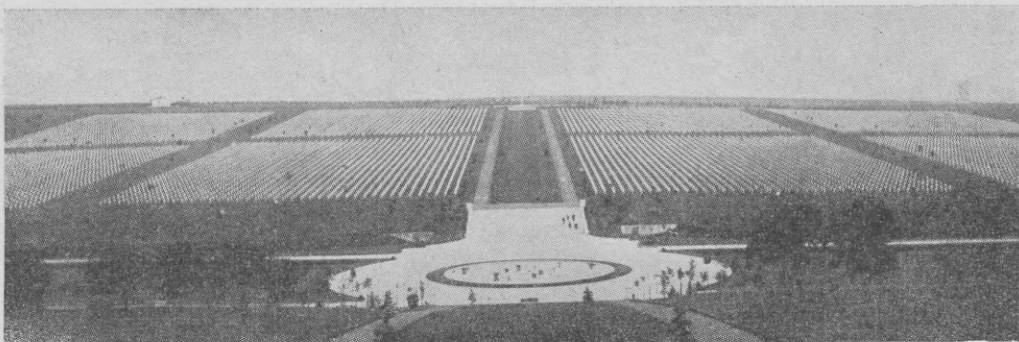
Nii naiivne on inimene. Inimene, kel ajas ega ruumis pole enam kodu. Maa põleb ta jalge all, ta kannad on kuumad, aga tal pole kuhugi minna. Ta on inimene kodumaata.

Kuid sellest tagakiusatud inimesest pole siiski saanud murdjat. Ei tuleks ainsatki sõda, kui nõu küsitaks temalt. Seepärast pole ükski agressiivne riigijuht, kes muide pisemadki asjad paneb rahvahääletusele, sõندانud lasta sõjaküsimust otsustada rahval, ehkki just see probleem teravamalt puudutab kõiki. Sõdur tahab kõike muud, aga mitte sõdida selle vastu, kes talle pole midagi teinud. Ainult lubagem — ja mehed Siegfried- ja Maginot-liinidel tõuseksid oma kaevikuist Reini kallastele ning vahetaksid sigarette.

Südamete Ave Maria. Rahuhiid Oktsidendist Oriendini ja Arktikast Antarktistani. Siin, inimese parimas minas on tulipunkt, mida peaks nähtama.

Seisame ajaloo murdekohal. Üle Euroopa — aga mitte ükspäinis üle selle mandri — on laskunud Marsi punane vari. Suures katastroofis ei või midagi ette näha: põlevas veskis võib kõike juhtuda. Pealegi me ei tea, kuhu triivib maailm

Maailmasõja tulemusi:
noorte meeste hiigel-
kalmistu

õudselt segipaisatud inimlaagriga. Ent üks on kindel: säärasena nagu maailm praegu läheb tulle ja verre, ei tule ta sealt välja — siis on tal teine nägu. Palju vanast hukkub, võib-olla teostub Spengleri Öhtumaa loojak, ning laipade otsa tõuseb uus Euroopa, kus valitseb stabiilsus. Läheme vastu uuele Euroopale. Euroopale, kus näeme teissuguste tõekspidamiste ja mentaliteedi sündi. Kui selles eksisteerib pisutki sümpaatiat indiviidile, mitte aga massipsühhoos ja

inimväärtuste kuritahtlik ekspluatatsioon, ning kui selles üksikisikule antakse minimaalseidki mõtte- ja teovabadusi, oleme ühe etapi võrra tulnud edasi ajaloolises skaalas.

Hävitagem siis Euroopa, mille lõõmav kurk on täis valesid ja mille metropoles sepiitsetakse häbi inimkonna teele! Kuid hävitagem nõnda, et säästetud saaks inimene, sest kui temast pole midagi järele jäänud, kellele läheb siis tarvis uut maailma.

Hugo Viires

Demokraatia tee

MEIE RAHVA demokraatlikus mõttelaadis ei ole kahtlust. Samuti ka mitte selles, et väikeriigi valitsemisvormiks on ainusobiv demokraatlik riigikord.

Palju raskem ja keerukam on aga olukord õige demokraatia sisu ning väljanägemise kindlakstegemise ja demokraatia nimel ja demokraatia mantli all näeme sündivat kaasaegses maailmas õige kummalisi asju. Seepärast peame alati küsima, kui räägitakse demokraatiast:

Kuidas sünnib see? Kas see sünnib ülevalt alla organiseeritud poliitiliste rühmituste aseainete või rahva ühiskondlikkude mõttevoolude isetegevusliku algatuse kaudu? Arvame, et tõeline demokraatia on ikka ainult seal, kus kõik patrioodid võivad poliitilisteks erakondadeks organiseeruda ja riiklikes küsimustes oma arvamist nii sõnas kui ka kirjas avaldada. Demokraatlikus riigis võib ja peab keelatud olema ainult niisuguste mõtete avaldamine, mis käivad demokraatliku riigikorra vastu ja kallutavad rahvast mõne totalitaarse riigikorra poole. Ainult neil ei tohi olla vabadust, kes vabadust ei tunnista! Niisugused ajad peavad igatahes möödama olema, kus igasugused poliitilised ideid võis levitada, ka siis, kui seda tehti mõne teise huvides.

Seepärast ei ole mingit alust arvata, et poliitiliste erakondade tegutsemise võimaldamine meil annaks mingi võimaluse riigivastastel ollustel ennast avaldada. Otse vastupidi, kõik head patrioodid saavad just siis võimaluse riiklikus ülesehitustöös kaasa tegutseda. Pealegi meie demokraat-

likkude voolude juhid on ju teada. Need on inimesed, kes on võidelnud kogu aja nii meie välise kui ka seesmise julgeoleku eest. Kellel võiks siin üldse julgust olla nende kohta selles suunas kahtlust avaldada, et nemad truud ei ole riigile?

Kuna demokraatlike voolude juhid, nende elu ja minevik on teada, siis ei saa olla mingit kartust selle üle, et riiklik julgeolek selle läbi võiks ohustatud saada, kui neil meestel oleks võimalus oma poolehoidjaid korraldada ning võidelda oma poliitiliste arusaamiste eest. Erakondade korraldamist ja juhtimist on aga võimalik korraldada seadusega niiviisi, et ühe või teise erakonna arvel ei saa olla mingeid juhuslikke väljaastumisi. Nii oleks täiesti võimalik ka praegustel erakorralistel aegadel korraldada meie poliitilist elu erakondlikul alusel, luues sellega tiheda sideme rahvaga ja kindlustades seeläbi nii meie sisemist kui ka välist julgeolekut. Öieti ei ole meil rahu ja korra suhtes põhjust meie rahvast umbusaldada. Meie demokraatlikud erakonnad on ka palju raskematel olukordades kui praegu vabalt tegutsenud ja seda ei ole meil kunagi kahetseda tulnud. Tulevame vaid meelde Vabadussõja päevi. Asutav Kogu isegi valiti sõja ajal, nii rindel kui tagalas. Just nende riiklikul alusel seisvate demokraatlikude erakondade tegevus oligi see, millele riigivõim tugines. Pealegi ei ole ju mingit teistsugust demokraatliku rahva ja riigi organiseerimist võimalik teostada. Vähemalt ei ole neid teisi võimalusi mujal maailmas võimalik näidata.

Usume, et asjad erakondade elustamise suunas arenema hakkavad.

A. Leps

Põhjapõdrad tundras

Sõda põhja pakases

SAGELI loeme Vene-Soome sõjateateist, et siin või seal sõjaoperatsioonide piirkonnas olevat 20—50 kraadi külma, et sõjategevuse piirkonnas olevat kõik hooned hävitatud ja mõlemate poolte väed võitlevat sellise pakasega, millele sageli seltsivad veel tuisud, lageda taeva all.

Ka meil olid hiljuti 20—30-kraadilise külmaga pakasepäevad. Need olid meile väga tülikad: ahjud ei andnud tubadesse vajalikul määral sooja, väljas tungis ta läbi meie tavalise külmariietuse. Katsusime siis, et saime võimalikult ruttu tuppa ahju juurde.

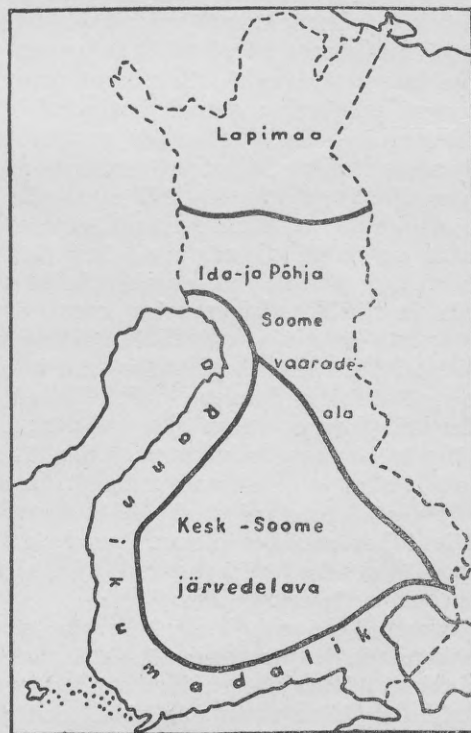
Üks prantsuse vaatlaja, käsitades Soome abistamise küsimust Rahvasteliidu poolt, olevat avaldanud arvamist, et soomlasi saavat abistada ainult materjaalselt: neile võivat anda ainult raha ja relvi. Inimesi — sõdureid neile anda ei saavat, sest need külmavat Soomes otsekohe ära. Ei olevat ühelgi riigil selliseid sõdureid, kes suudaksid vähegi tõhusalt sõdida Soome karges kliimas.

Üsna levinud on ka jutt Napoleoni võitjast: Keegi läänest sõitnud välismaalane oli sõitnud põhjafrondile sõda vaatama. Lõppjaamas vagunist lahkudes teatanud saatja, et nüüd ta tutvustab teda kõigepealt Napoleoni võitjaga. Viivu perroonil seisatades muutunud välismaalane juba kärsituks, et mis Napoleoni võitjat nad siin ootavat. „Eks külm ju oligi Napoleoni võitja,“ seletanud heatujuline saatja külmast vöbisevale välismaalasele.

Sellise ranga pakase käes elatakse ometi nädalaid — süüakse, juuakse, puhatakse, magatakse ja lüüakse isegi lahinguidki. Kuidas on see võimalik?

Võimalik on see kõigepealt seetõttu, et sellega ollakse harjunud juba lapsest saadik — ent veelgi rohkem: see külmale vastupidavus on arenenud juba põlvest põlve ja kaitsmisoskused ning -kogemused külma vastu on samuti pärandatud juba isa-isadelt.

Soomlane, laplane ja karjalane juba teavad, kuidas toimida külmaga. Seda pole nad õppinud sõjapidamiseks, vaid seda läheb neil tarvis ka igapäevases elus. Talvel käiakse pikil jahiretkil, mis kestavad teinekord nädalaid. Seal elatakse siis niisamuti lageda taeva all, nagu praegu sõjas.

Soome maastiku ülevaatlilik kaart

Vangilangenud punasõdur ülekuulamisel

Liigeldakse muidugi suuskadel; muid liiklemisabi-
nõusid pole. Laplasel tundrais on küll põhjapõder, kuid
see sõiduloom pole kultuursemas oludes kasutatav.

Suusatakse nii Soomes kui ka Põhja-Venes, kuid
suusad oma iseloomult erinevad neis mais. Soomlased
on ammu üle läinud väikesele kitsale suusale, (tavaline
ueaegne spordisuusk), mis võimaldab kiiret liiklemist.
Idapoolseil soomesugurahvail ja ka sealseil venelasil on
aga tarvitusel laiad (kohalikku etnograafilist algupära)
suusad, mis on pigem lume peal käimiseks kui suure
kiirusega liiklemiseks. Nendel laiadel suuskadel on au-
gud ninaotsas. Kui jõutakse kuhugi teepeale välja, siis
pannakse neist aukudest pael läbi ja võetakse suusad lo-
sinal järele, käes ise jala. Soomlane aga jääb alati
suuskadele ja ei tule sealt kunagi maha.

Vene sõjaväes on muidugi ka tarvitusel moodsad
suusad, nagu seda oleme võinud veenduda vastavalt
piltidelt ja võib arvata, et ka sõjaväele on antud vasta-
vat õpetust juba pikema aja kestes, sest suusatamine
pole õpitav lühikese ajaga. Kõige paremad ja vastupi-
davamad suusatajad on muidugi need, kes seda on har-
rastanud juba lapse-east peale.

Kui elamuid Põhja-Soomes on küll harva, siis seal
on ometi palju okaspuu metsi. Ja kes meiegi seast ei
lea seda tõsiasja, et kui sõidad või käid talvel teed
mööda ja satud korruga okaspuumetsa, siis on korruga
soe. „Mets on vaesele mehele kasukas“, ütleb vanasõ-
nagi selle nähtuse puhul.

Sõjamehed, kui nad jäävad nüüd kuhugi peatuma,
löövad kohe endale üles kuuseokstest onni varjupaigaks.
Onni põrandaks asetatakse paks kord kuuseoksi. Sel-
lises oksaonnis siis puhatakse.

Kui aga on tuletegemisvõimalusi, siis tehakse suur
tuli üles ja selle kõrvale magamisase kuuseokstest.
Nii puhatakse siis tulepaistel. Kui on karta, et tule
paistest ainult üks külg soojeneb ja teine magades ära
külmab, siis tehakse kaks tuld, nii et üks soojendab
ühelt, teine teiselt poolt. Kahe tule vahele võib paigu-
tada magama paarkümmend meest. Kui on rohkem
mehi koos, siis tuleb teha kolmas tuli lisaks ja sinna
vahele mahub taas paarkümmend meest. Tarbekorral
tehakse magajatele veel kuuseoksa varjendid peale. Sel-
lise tule ääres on juba üsna mõnus puhata. „Ma pole
kuski nii mõnusat und maganud kui sellise jahimeeste
tule ääres,“ märgib kuskil üks reisija. Paha on ainult
siis, kui lund hakkab sadama. See sulab tule paistel
ja teeb riided märjaks. Seda aga ei tohi juhtuda, sest
siis on külm varsti kallal.

Üldse nõuab pakasega väljaselamine siiski rohkesti
lööd ja kogemusi. Seal pead olema omamoodi külma-
kunstnik ehk veelgi täpsemalt külmakannatamiskunst-
nik, ainult siis saab seal elada ja siis saab seal sõdi-
dagi. Oskamatule ja harjumatu inimesele on külm
seal suuremaks vaenlaseks kui vaenlase mürsud. Väike
eksitus külmakaitsetes ja oledki reast väljas.

A. T—aa.

TIRPITZ

PRAEGUSEL AJAL kirjutada admiral Tirpitzist tundub üllatusena suurele lugejaskonnale, kel kahjuks sõjaajandusest maal ja merel vähe aimu ja kes vaikselt loodab asjatundjatele ning sõjaväelastele, kel see elukutseks, nagu ei puutuks need salapärased ja keerukad küsimused, mis ühenduses sõjaga maal, merel, maaall ja õhus, harilikku kodanikku. Küll sõjaväestaabid otsustavad! Kuigi „Tänapäev“ oma ülesandeks oli võtnud ka sõjaajandusest kirjutada, pole see nähtavasti suuri tulemusi andnud, sest meie sõjala kirjatundjad ei näe Maarjamaa keerukaid sõjapoliitilisi ja strateegilisi olukordi.

Võib ju küsida, kes oli admiral Tirpitz ja mis on meil tegemist tema mõtete ning kavadega. Admiral Tirpitz oli Maailmasõjas hukkunud Saksa allveelaevastiku idee algataja ja looja, Saksa allveelaevastiku ehitaja ning hoolimatu ja halastamatu allveelaevastiku-sõja õhutaja Inglismaa saareriigi merevõimu hävitamise sihiga. Kuna meie oleme ju ka mere- ja saareriik, sest meie piir on suurelt osalt mere- ja veepiir, siis pole asjata peatuda Tirpitz mõtetel ning kavadel ühe saareriigi mere- ja kaubandusevõimu hävitamiseks, pealegi laseb kõik see mõndagi valgust heita mõnegi uuestipuhkenud Maailmasõja telgitagusesse ja salapärasesse käikudesse ning kõietantsimistesse!

*

Admiral Tirpitz ehtas üles Saksa sõjalaevastiku, mis oli ja pidi olema võitlusvõimeline Inglise laevastikuga, iseäranis allveelaevastik pidi andma lõpuhoobi Inglise merevalitsusele. Asjade käik on kõigile teada, 1914. a. alanud Maailmasõda lõppes sellega, et Saksa peagu puutumata ja võitlusvõimeline laevastik ilma lahinguta peale vahele sattus inglaste kätte ning uputas enda ise Inglise sõjasadamasse Scapa-Flow's, kuna allveelaevastik likvideeriti. Saksa lahingulaevastiku ehitamise õhutaja Tirpitz oli juba 1916. a. sunnitud oma kohalt lahkuma, sest tema poliitika loeti Saksamaale kahjulikuks. Vihastunud Tirpitz haaras siis sule ja juba aprillis 1919. a. olid valminud tema „Mälestused“, kus ta põhjusi selgitab, miks saksa sõjalaevastik ja ka allveelaevade sõda ei annud neid tulemusi, mida ta oleks pidanud andma ja kaitseb iseäranis oma Maailmasõjaageid plaane ning kavu Inglismaa merevõimu murdmiseks.

Ta tõstab kõigepealt küsimuse (lk. 250—289), kes oli Saksamaa peavastane Maailmasõjas, ja vastab: see kes oli liitlaste poliitiline peaju, mis muutus ka liitlaste sõjaväeliseks peajuks, rääkimata majanduslikust jõust, s. o. Inglismaa. Vastavalt sellele äratundmisele oleks pidanud Maailmasõja käiku juhitama nii poliitiliselt, majanduslikult kui ka sõjaväeliselt. Aga olevalt sündinud just ümberpöörduvalt: Inglismaa jäetud taha-

plaanile ja lahinguid löödud tähtsusetu kõrvalvastastega, mille tulemused olnud küsitavad, kuna nad polnud abinõudeks peavastase hävitamisel. Tirpitz kritiseerib hävitavalt Saksa Maailmasõja poliitilist juhtimist, millel polnud ühtegi kindlat sihti. Saksa maavägi unistanud ainult uuest „Cannä'st“, s. o. lahingust, mis hävitaks liitlaste väe nagu Hannibal Rooma maaväe. Aga kõik see olnud asjatu, sest peavastane jäänud puutumata ja see võinud alata majanduse väljakurnamise sõda Saksamaa vastu.

Saksamaa olnud kui siil, ümbritsetud vastastest, väejuhatusel polnud ühtegi suurt lõpusihti. Ka Saksa ajalugu Bismarckist peale olevat õpetanud, et sõda ei võida mitte sõja-, vaid poliitikamehed. Sellest vaatevinklist olnud Saksamaa poliitika juhtimine Maailmasõjas kahetsusväärne. Võideldud Prantsusmaa ja Venemaa ning väikeriikide vastu ja taotletud Inglismaaga kokkulepet, milline taotlus olnud Inglise sõjasihetidest võõriti arusaamine, milleks olnud Saksa ülemerekaubanduse ja sõjalaevastiku häving.

*

Millised olid need võimalused, mida Saksa riigi juhtimine ei osanud kasutada Inglismaa võitmiseks?

Olnud kolm võimalust. Esiteks Inglise-Prantsusmaa vahelise kanaliranniku vallutamine sõja algul. See oleks võimaldanud Themse jõesuuga ümber koondatud Inglise majanduselu tsentrumi segi paisata ja oleks võimaldanud Londoni pommitada, millel oleks olnud mõtet, vastandina Pariisi pommitamisele 1918. a. ja lennukitega kaitseta linnade pommitamisele frondi tagalas. Küll oleks andnud tagajärgi Londoni ja City ning dokkide pommitamine maalt ja õhust. Inglise sõjaväe etapiteed oleksid olnud läbi lõigatud ja inglise vägede transport Prantsusmaale raskendatud.

Teiseks kasutamata võimaluseks olnud Saksa lahingulaevastiku väljaviimine sõja algusel suureks merelahinguks. Sõja algusel oleks tulnud Inglismaale viivad kaubateed allveelaevadega, miinidega ja torpeedopaatidega blokeerida, see oleks sundinud Inglise laevastiku, „Grand Fleet'i“, oma baasidest välja tulema ja merelahingu vastu võtma, millise lahingu tulemused, nagu näitas Skagerraki lahing, ei olnud, eriti sõja alul, väljavaateta. Kõik see polnud võimalik seepärast, et Saksa riigijuhid, eesotsas kantsler Bethmann-Hollvegiga asunud seisukohal, et Inglismaad ei tohi ärritada, — „buldogit ei või vihasutada,“ ja Saksa laevastik tulevat säilitada kuni rahutegemiseni, et rahuläbirääkimistel olla kaalunaelaks. Mõlemad põhimõtted olnud Tirpitzile arusaamatud. Põhimõte: „Fleet in being“ olnud Inglismaale tähtis, et oma ülivõimu merel kaitsta, aga mingit mõtet polnud sel asjaolul Saksamaale,

kes oma õigused merel oleks pidanud alles kätte võitlema, siin olnud kiiret ja otsustavat lahingu-tegevust tarvis.

Seevastu soovinud Saksa poliitikajuhid olu-korda, kus saksa laevastikku üldse poleks olnud, olles juhitud äärmisest naiivsusest, et Inglismaa on võidetav Pariisi all ja Inglise saarestikku ennast tulevat hellalt käsitada, et jõuda rahuni. Saksa tookordsetel riigijuhtidel polnud üldse ka-va, kuidas sõda võita, vaid see mure olnud maa-vägede kindralstaabi asjaks, kel aimugi polnud sõjapoliitilistest, majanduslikest ja merestrategia küsimustest. Maailmasõjas vaid löödud üks või-durikas lahing teise järele kõrvaliste vastastega. Nii jäänud siis Saksa kantsleri ainukeseks loot- seks sõja lõpuleviimiseks — **I n g l a s t e h e a t a h t l i k k u s !**

Seevastu tuleks aga toonitada, et Inglaste maa-ilmavõim püsib usul Inglise sõjalaevastiku võit- matusse ja seda oleks tulnud alul kõigutada all-veelaevade ning suure merelahinguga, isegi la- hingu kaotus ei oleks olnud Saksale ohtlik, pea- asi, et ikkagi oleks tehtud tunduvalt kahju Ing- lise „Grand Fleet’ile“, mis oléks kõigutanud teiste, ka neutraalsete rahvaste ja riikide usku Inglis- maase ja sõda oleks teisiti kujunenud. 1916. a. lahkus Tirpitz Saksa mereväe teenistusest, sest Saksa juhtivad jõud ei tahtnud midagi teada Saksa laevastiku väärtusest sõjas ja ei tahtnud ka selle järele talitada. Mis tulemusi Tirpitz kava merel oleks annud, näitab piirita allveelaevade Inglise ranniku blokaad 1917. a., aga kõik oli juba hilja, sest Saksa majandus oli 3 aasta jooksul Inglise blokaadi tagajärjel mineeritud ja laostatud. Kõik lahingud muutusid mõttetuks — sest oli ala- nud majandussõda!

Kolmas võimalus, mida Saksamaa ei osanud Maailmasõjas kasutada, olnud eraldi rahu Venemaaga! Oma mälestuste lehekül- jed (148 j. t.) pühendab Tirpitz vigadele Saksamaa Vene poliitikas. Sõda Venemaaga olnud pea- viga Saksa riigi poliitikas ja eraldi rahu Venega ainuke tingimus sõja võidurikka lõpuni viimiseks.

Aga Bethmann-Hollveg unistanud Inglismaa neutraliteedist ja sõprusest. Sõda Saksamaa ja Venema vahel olnud kasuks Inglismaale, sellele juhtinud Tirpitz Saksa valitsuse tähelepanu juba 1914. a. juulikuus ja hoiatanud kantslerit. Ole- vat olnud suur viga Türgi kaasatõmbamine Saksa liitlasena, millega Venet ärritatud, ja veel suu- rem eksimus olnud 1916. a. Saksa valitsuse Poola iseseisvuse proklamatsioon, mida olevat kavatse- tud juba 1915. a. See olnud Tirpitz arvates „kõrvakiil Venemaale“ ja Poolamaast loodud Saksamaale tulevikuks uus vaenlane!

Kaassüüdlane selles venevastases poliitikas olnud ka Saksa „Intellektuellen“ oma lääne-kul- tuuri kallakuga. See olevat ühekülgus. Vana lääne kultuuri on Saksa omaks võtnud ammu. Uus läänest tulev utilitaarne-kapitalistlik kul-

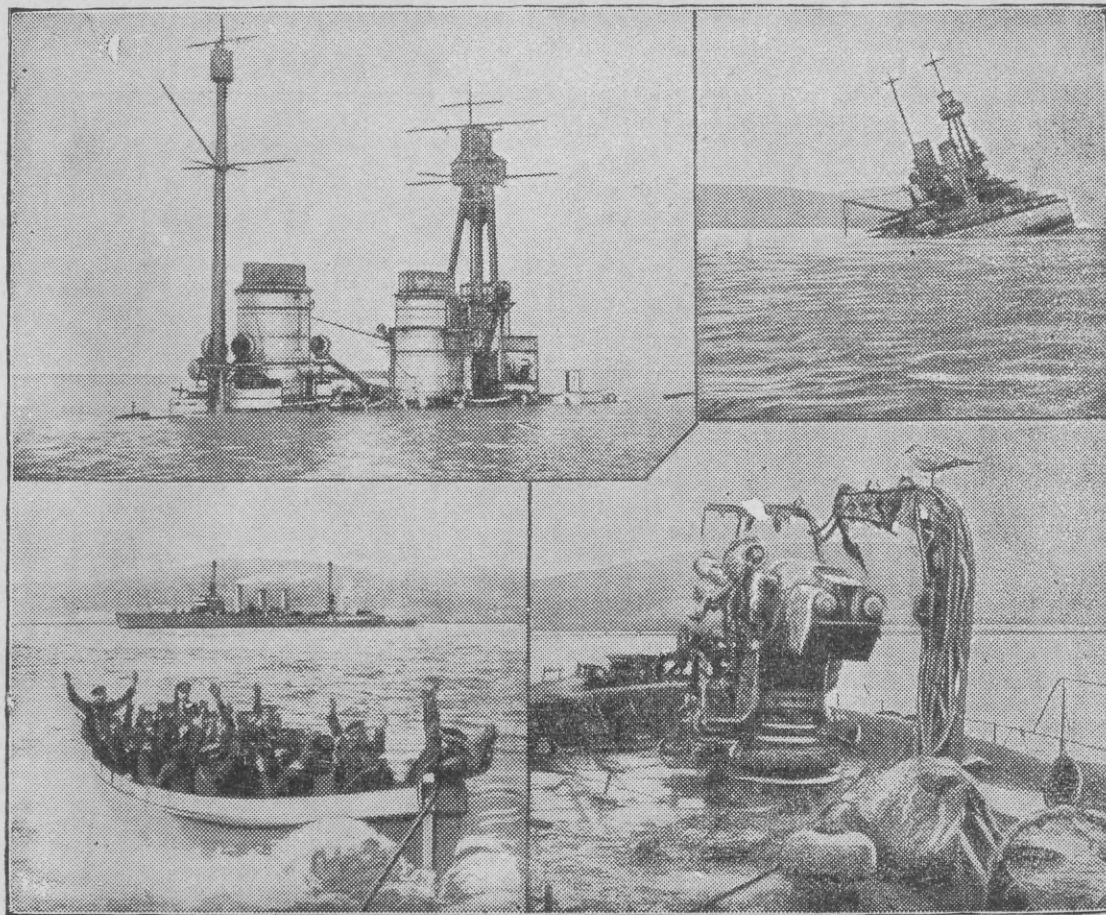

Saksa sauradmiral von Tirpitz

tuur on vähem-väärtuslik Saksale kui põikpea- line venelaste ja idamaade idealism-nihilism! Pealegi pole siin tegemist kultuuriga, vaid poliiti- kaga. Et Saksa riiki ja kultuuri kindlustada, sel- leks on tarvis Saksa poliitilist iseseisvust läänerii- kide vastu. Seda iseseisvust ei saa kindlustada mingi kahtlase Vene piiririikide po- liitikaga, vaid reaalse kokkuleppega Saksamaaga ja temast ida pool asuvate suurte, mitte anglo-saksi suurriikidega (Vene ja Jaapan). Maa- ilma ajalugu ei tundvat suuremat enesepimendust kui venelaste ja sakslaste vastastikune verista- mine „in maiorem gloriam“ anglosaksidele (lk. 151). Oleks tulnud ka Aasia suurriigiga, Jaapa- niga, otsida liiduvõimalusi eluks ja surmaks. Sel ajal kui Vene ja Saksa ennast vastastikku purus- tasid, ta võis unistada ka Vene-Saksa-Jaapani kolmikliidust, mis oleks ainult võimeline kaitsma maailma vabadust anglosakside vastu.

Ühes Vene eraldi-rahuga oleks võimalik olnud ka rahu Jaapani ja Prantsusmaaga, tehes nen- dele järeleandmisi Hiinas ja Elsassis.

Suurim eksimus Saksa poliitikas olnud oska- matus liitude poliitikat ajada. Sõjalaevastikul ilma liidupoliitikata ei olevat tarvilikku löögijõudu. Meresõja poliitika seisukohast oleks Saksa liit mõne väikeses riigiga tähtsam olnud kui mõne vana suurriigiga. Liit Austriaga ei pakkunud sellest seisukohast Saksa merepoliitikale midagi,

Momente Saksa sõjalaevastiku hukkumisest Scapa Flow's

olevat koguni tõkestuseks olnud. Liit Venega, Itaaliaga ja Jaapaniga oleks ka Saksa laevastiku löögivõime Inglismaa vastu suurendanud. Saksa diplomaatia ei osanud laevastikku kui poliitilist relva kasutada.

Saksamaa oleks sõbralikku vahekorda arendama pidanud väikeste naaberriikidega. Hea liit Taaniga oleks olnud suurem väärtus kui Austria abi. Skandinaavia, Šveitsi ja Hollandi huve oleks tulnud samuti arvestada kui Saksa omi. Meie ei oleks pidanud vallutama, vaid väikeriike enda poole võitma, sugereerides neile, et Saksa võit oleks nendele kasuks ja kaitseks merede vabadust anglosakside vastu (lk. 156). Polevat ka taotlenud Belgia saksastamist, vaid poolandanud Flandria iseseisvust, et seda rannikut vabastada Inglise ülemvõimu alt, see olevat ka Belgia huvides.

Maailmasõda oli viimane suurim vabadusvõitlus anglo-sakside maailmakapitalismi vastu, — õigemini oleks võinud selleks kujuneda, kui Saksa mannetu diplomaatia selle sõja ideid oleks taibanud või teostada püüdnud.

Saksa sotsiaaldemokraadid, vaieldes kapitalismi vastu, olevat omas hullustuses Anglo-Saksi kapitalismile teed rajanud, kelle orjaks nüüd terve saksa rahvas siirdunud, mis olevat torem

ja antisotsiaalsem kui Saksa kapitali orjus, igatahes olevat see võoras vallutamiseke.

*

Tirpitz arvates tundsid anglosaksid ka ära, et selles hiiglaheitluses on otsustav idee der Rinnak (propaganda) (lk. 273). Sellel alal olnud inglased meistrid, kuna saksa ideoloogia olnud mannetu ja äbar. Soovitab tulevikus Inglismaad iseloomustada kui piraatide riiki ja Saksa-maad kui vabaduste eest võitlejat anglo-sakside ülevõimu vastu.

*

Kes neid admiral Tirpitz mõttemõlgutusi Inglismaa ülivõimu hävitamiseks loeb, sel tundub nendes mingit tänapäeva sõja programmiõhna. Halastamatu rünnak Inglise kaubasadamatele ja kaubateedele allveelaevastiku, miinide ja torpedode abil, liit Venemaaga, sõpruse otsimine kõigi teiste mandri riikidega, isegi Prantsusmaaga, rääkimata väikeriikidest ja rahvastest, sellesuunalised ähvardused ja meelitused kajavad õhus. Aga juba Tacitus ütleb germaanlaste kohta, „genus mendacio natum“. Tirpitz kirjutab (lk. 163): Saksa välispoliitika olnud väga kõikuv ja vähe usaldust võitev, seepärast kutsutud Bismarcki zonglööriks ja kantsler Bülovit köietantsijaks.

Kahju, et Tirpitzil pole võimalik iseloomustada tänapäeva välispoliitikat. *H. Vint*

Kui Jüri Jaakson tudeng oli...

JÜRI JAAKSON õppis Tartu ülikooli õigusteaduskonnas 1892.—96. a. Need aastad on nii Tartu ülikoolis kui ka üliõpilaskonna ajaloos tähelepanu väärivaimaks ajajärguks.

Ägedam venestamise poliitika Baltimail algas peale Aleksander III troonile astumist (a. 1881). Kui oli teostatud juba vene politsei-, kohtute jt. reforme ning a. 1887 alates keelati ajakirjandusel sõnavõtt igasuguste uuenduste kohta, siis algab ka Tartu ülikoolis, peale A. Budilovitši määramist rektoriks (1892), hoogsam reaktsiooniliste reformide teostamise ajajärk. Vene keel võetakse asjaajamise keeleks ja järk-järgult ka õppekeeleks. A. 1893 nimetakse Tartu ülikool Jurjevi ülikooliks. A. 1894 tehti keisri käsuga üliõpilastele ünvormi kandmine sunduslikuks — nii järgnes üks reaktsiooniline reform teisele just J. Jaaksoni ülikoolis olemise ajal.

Eestlaste üliõpilaste arv oli tollal veel võrdlemisi väike — Tartu üliõpilaskonnas võidutsesid veel saksa korporandid. Ainukese eesti üliõpilaste koondisena teot- ses tollal Eesti Üliõpilaste Selts, kes tahtis saada saksa korporatsioonidega üheõiguslikuks, kuid kõigist püüetest hoolimata seda ei saanud.

Vene kroonu suured püüded ja taotlused riikliku ja rahvusliku tervikliku loomise sihis, mida ametlikult ja avalikult üldiselt heaks kiideti ja propageeriti — ning mille vastu avalik sõnavõtmine oli keelatud, leidsid aga opositsioonilist vastuvõttu ringkonna eesti üliõpilaste poolt. Pidi nendes opositsioonis olevais üliõpilasis olema julgust ja „näivset“ usku — mõnikümmed üliõpilast tahab võidelda võimsa Vene kroonu poliitika vastu, sellesse suhtuti teisitimõtlejate poolt kindlasti üleolevalt ja naeruväärivalt.

EÜS-i tollaegseid rahvulikke seisukohti ja tegevust on J. Kõpp EÜS-i ajaloos lähemalt valgustanud. Kuid mida tugevamaks muutus reaktsioon, seda radikaalsemaks muutus ka opositsioon. Alalhoidlikuma EÜS-i kõrval tekkis uus üliõpilaste rühmitus, mis oli koondatud Jüri Jaaksoni ümber, mida tunti ja tuntakse „jaksonia“ või „jaaksonlaste“ rühmituse nime all.

J. Kõpp kirjutab: „Juba 1894. a. sügisel kõneldakse (E. Ü.) Seltsi koosolekul uuest tekkivast eesti üliõpilaste rühmast, kuhu kuuluvad J. Jaakson, A. Alver, Rich. Aavakivi, M. Haavik, K. Päts j. t., saab iga aasta lisa noortest üliõpilastest ning kujuneb aegamööda tähelepandavaks nähtuseks eesti üliõpilaskonnas ja Tartu eesti elus.“ „Jaaksonlaste“ rühmitusesse kuulus umbes 20 üliõpilase ümber. „Jaaksonlastele“ ei olnud vastuvõetavad tollal EÜS-is valitsevad saksa korporatsioonidelt laenatud kombid ja traditsioonid ning muidugi ka seal valitsevad põhimõtted.

„Jaaksonlased“ tegid katsed 1895. a. sügisel uue ametliku organisatsiooni asutamiseks, ja vastav delegatsioon J. Jaaksoniga eesotsas esitas palve üliõpilaste inspektorile. Kuigi äsja ametisse määratud inspektor delegatsiooni lahkelt vastu võttis, saabus siiski uue seltsi asutamiseks eitav vastus. Sellele järgnevat aastail algaski inspektor oma abidega ning pedellidega valvama

J. Jaakson ja A. Palvadre „Ühenduse“ suvipäevil, 1939

ja kontrollima üliõpilaste elu. „Jaaksonlaste“ koondis sellest palju ei hoolinud.

See uus radikaalne noorte üliõpilaste koondis tõi uue ajajärgu Tartu üliõpilaskonna ellu. „Jaaksonlased“ hülgasid täielikult saksa korporatsioonides (mis ka EÜS-i üle olid kandunud) valitsevaid ajast ja arust olevaid aristokraatlikke traditsioone ja kombeid. Nad astusid lähemasse kontakti rahvaga, millise põhimõtte otseseks rakenduseks oli Tartus, eriti „Vanemuises“ ja „Karskuse Sõbras“ rahvale, nn. „küsimiste ja kostmiste“ õhtute korraldamine.

Kolmandaks oli „jaaksonlastel“ suur lahkuminek EÜS-iga ka usuküsimuses. Viimane koondas endasse rohkesti luteriusu teolooge ja oldi sallimatud õigusealiste vastu.

Teatavasti ei olla varem J. Jõgeveri ja tollal K. Pätsi nende õigeusku kuuluvuse pärast võetud EÜS-i. J. Jaakson aga mäletab: „Meie jätsime täielikult igaühe oma südametunnistuse asjaks, kas ta üldse usku tunnustab või mitte ja kas ta on luteriusuline või veneusuline.“

Samuti oli lahkuminekuid poliitilistes tõekspidamistes. EÜS oli täiesti legaalne ja ei olnud avalikus opositsioonis. Teisel seisukohal oli aga illegaalne „jaaksonlaste“ rühmitus. J. Jaakson mäletab: „Poliitikas olime meie kõik veendunud demokraatliku maailmavaate pooldajad, aristokraatiat meie ei sallinud, oma peaaülesandeks poliitikas tegime võitlemise kõrgemate seisuste eesõiguste vastu. Üsikuud meie hulgast olid parteiliselt sotsiaaldemokraadid, kuid maailmavaatelised küsimused meie koosolekutel ja läbirääkimistel ei tekitanud lahkelsid.“

„Jaaksonlaste“ rühmituse juhtivate tegelaste ja ideoloogide hulka kuulusid peale rühmale nimeandja veel K. Päts, R. Aavakivi (†), A. Alver (†), — nende tegevus ja nimed said tollaegses Tartu üliõpilaskonnas ja

Tartu eesti seltskonnas tuttavaks — ning see ajajärk on märkimisväärne Eesti kultuuri- ja ajaloos.

Kui Jaakson ühes omaaegsete kaaslastega ülikoolist lahkus, ei lagunenuid aga rühmitus, vaid uusi sama vaimu kandjaid tuli juurde. 1903. a. tehakse uuesti katsed registreerida ametliku seltsina, kuid ka seekord tulemuseta. Alles 1906. a. läks korda asutada sellel rühmitusel EÜS „Ühendust“ „jaaksonlaste“ ideede ja eriti 1905. a võitluses karastatud ideede edasikandjana. Nüüd liitus „Ühenduse“ perega ka J. Jaakson ja on praegugi „Ühenduse“ vilistlaskogu esimees.

Need põgusad read, mis meenutavad J. Jaaksoni üliõpilasaastaid, tahaksid vaid tähelepanu juhtida sellele, et selle uue ajajärgu ja uute mõtete loomine Tartu tolleaegses tõusvas haritlaskonnas vajaks veel lähemat uuri-

mist. Selleks tuleks vaatluse alla võtta möödunud sajandi lõpp ja käesoleva sajandi algus. Paljud tolleaegsed üliõpilased ja nende radikaalsete ideede kandjad on varisenud manalasse, veel elavad aga võiksid sellest uue epohi loomisest nii mõndagi jutustada. See ajajärk on väärt, et seda lähemalt uuritaks ja valgustataks.

J. Jaaksonile jääb selle radikaalse rühmituse looja ja juhi au ning tema tegevusrikkas eluloos on see ajajärk ununematum kui ükski hilisem ajastu. Ei olnud vististi mitte kerge J. Jaaksonile ja „jaaksonlastele“, vaatamata Vene valitsuse survele, jääda truuks oma põhimõttele. Kuipalju oli neid kes läksid kõigiga kaasa, neid meie ei tea, kuid Jaaksoni ja „jaaksonlasi“ märgib tänuga eesti rahvas ja ajalugu

A. Looring

Vanapagana päevamuresid

Tammsaare on ikka kibeda kriitikaga suhtunud meie tänapäeva ühiskonda. Tema vahe lõikenuga leiab paiseid sealgi, kus neid igapäevase pilguga vaadeldes ei märkagi. Ta operatsioonid algavad kõige maisemate pisiasjade juurest ning lõpevad jumala endaga.

Tammsaare viimane teos „Põrgupõhja uus Vanapagan“ on meie kirjanduslikes kui ka seltskondlikes ringkonnas tekitanud mõnel määral segaseid tundeid.

Paljud ütlevad, et nad ei oleks oodanud Tammsaarelt sellist teost. Kui küsida, miks, siis vastaja on otsekohe hädas. Tähendatakse nii umbkaudu, et sellises muistendi raamis romaani teha peab olema suur julgus.

Aga tõepoolest, kuigi pisut teises suunas, Tammsaarel on jatkunud julgust tõsta nii eriskummalisel raamil kogu praegusaja ühiskond lõikelauale.

Meie ühiskonnas on kirjanduslikes teostes käsitatud probleemid ning arutlused, kahjuks, vähe vastukaja leidnud. Enamasti piirduvad need arvustajate lühidate märkustega ühes või teises suunas, lisaks mõningad „seltskondlikud kohtud“ provintsis mõnede tegelaste üle, ja sellega lähivad kõik head ja halvad teosed ajalukku. See ei tähenda aga siiski, et see, mis kirjanik öelda tahtnud, kaoks korruga vaka alla. Trükisõna jääb ja areneb, noorus seedib mitmekordselt läbi mõtteid, mis öelda olnud temast eelneval põlvel. Praegune põlv oma mitmesugustes rahututes ja veidrates ajakäikudes näib olevat väga tuim teda ümbritsevate nähtuste suhtes. Võib-olla seesama tuimus ning ükskõiksus on ka põhjuseks, et kaovad kalevi alla kiiresti üksikute poolt üleskergitatud elu ümberkorraldamise ning värskeid tuuli ja loovat vaimu kandvat kavade ning ideed. Ei saa salata, et meie elu on praegu vaene vaimsel loovatest ning organiseerimisjõulistest inimestest. Kõik liigub nagu mingitest võõrastest suundadest ning iseenesest päevakorrale jooksnud tegurite mõjutusel. Muidugi, keegi ei saa seejuures sa-

lata, et meie riigiaparadis ei oleks kõik kohad korralikult täidetud, et meie rahvas poleks organiseeritud (isegi üleliia), et meil kõigil aladel tehakse tööd, toetatakse kunsti ja kirjandust jne. Majanduslikest saavutustest kõneldakse koosolekutel ja komisjonides väga tähelepanudava tooniga. Põlevkivi, telliskivide, turbabriketi jne. tootmine on tõusnud erakordse kiirusega. Riiklikud kapitalid on suunatud tõstma toodangutaset ja see on andnud märgatavaid tagajärgi. Ka vaimset ala on katsutud edutada preemiate-süsteemiga, kuid näib siiski, et siin asi ei võta vedu — vähemalt siamaale pole kroonu kultuurpoliitika suutnud täita seda suurt tühemikku, mis tekkinud rahva vaimuelu lahtris. Ei ole siis ime, kui mõni järsult arvustuslik uut vaimu otsiv ning harjunud igapäevasust salvav teos võetakse vastu üsna võõrastava ning möödamineva õlakehitusega. Õigusega ütleb A. H. Tammsaare oma uues teoses Kaval-Antsu suu läbi: „Ja pea ühte meeles: mida vähem räägid, seda parem, sest inimene mõistab sõnu enamasti võõriti. Ainult õndsakstegemisest võid nii palju rääkida kui süda kutsub, selles ei võta sind keegi tõsiselt. ... Tõepoolest on õndsakssaamisega tänapäeval aga nõnda, et see on häbiasi, nagu näpuga nina-nuuskamine.“

... Inimene ei pea kunagi seda olema, mis ta tõepoolest on. Inimene peab igapäev enda uuesti ümber valama, et kohaneda ümbrusele ja oludele.“

Nende ridade kirjutaja tahaks tõmmata mõningaid jooni A. H. Tammsaare ühiskonnakriitilisest suhtumisest uue romaani taustal. On öeldud, et Tammsaare ei heida armu tänapäeva ühiskondlikule mentaliteedile. Kui ta on pannud teotsema kaks vastandkuju — Kaval-Antsu ja Vanapagana, siis selleks, et näidata, kuidas maise eluringis rattad liiguvad vaid selles suunas, kuidas oma kaaskodanikul tõmmata nahka üle kõrvade. „See on siin ilmas ikka nõnda, et väiksem orjab suuremat, nõrgem tugevamat, rumalam

Üks meie hulgast

Aaustatud ja armastatud Aleksander Läte!

Toon Eesti Üliõpilasseltside Liidult lugupeetava maestro tähipäevaks avasüdamlikemaid õnnitlusi.

Võidakse küsida, miks siis noored sel määral elavad kaasa Aleksander Läte juubeleile? — Kuid just noored!

Oli see siis XX sajandi esimesel kümmendaastal, kui Aleksander Läte pingutusrohkest ning tulemusrikkalt töötas Eesti Üliõpilaste Seltsis esimese eesti sümfoonia-orkestriga, või nüüd, kus viibitud koos spordiväljakuil — Aleksander Läte on olnud noor noortega ja jäänud nooreks noortega. Seepärast tervitame teda kui ühte enda hulgast. Kui ühte, kes küll saavutanud tohutult enam ja jõudnud kättesaadamatult kaugemale, kuid kes on ometi sama pere liige.

Temale meie palve seepärast nüüd, mil Eesti rahvuslikus elus on ohtralt umbsõlmi. Temale, kes aidand kaasa vabaks laulda eesti rahva, et ta annaks meile praegustel rusuvatel aegadel taas tuge ja kinnitust ning usku tulevikku!

Meie soov on, et Aleksander Läte jääks alati selleks lätteks, kust helidesse valandatult hoovab eesti rahva püsiv tahe vabale elule ja vabadusele!

Prof. J. Tõnisson, M. Härma ja A. Läte viimase juubeliaktusel Vanemuises

targemat. See on jumalast nõnda seatud ja kes astub selle vastu, see astub jumala vastu, aga kes astub jumala vastu, seda ootab hukatus.“ Nõnda käib Kaval-Antsu, s. t. kõigi nende loogika, kel on kuidagi üleolek oma kaaskodanikest.

Kes tahab õndsaks saada, see peab olema Vanapagana sarnane, kes loodab lunastust vaid suurest, totrast rabamisest. Vaimust õndsaks saada on tänapäeval võimatu, sest „mammon juhib võimu ja võim vaimu“.

Kes tahab tänapäeval tähelepanu äratada, see peab sündima juba kuidagi erakorraliselt, kas või vähemalt sarvedega. Kui lihtsameelse Vanapagana niisama lihtsameelne eit leiab oma poegade peast kaks sarvemugulat, on ta põlved värise-mas, mis sihukestest poistest küll võiks saada. Kui ta aga targemate inimeste juurde läheb, avastatakse talle, missuguseks õnehakatuses võivad alles saada kõva pea ning sarvehakatused. „Uskuge, ema,“ jutustab arst, „iga sarve otsas ripub neil poistel vähemalt kümme tüdrukut ja naist, sest kõik ju tahaksid endale sarvedega meest. Miski ei meeldi naistele meeste peas rohkem kui sarved. Naised kisuksid teie poisid tükkideks tühipaljaste sarvede pärast.“

Palju halvem, õieti hoopiski halb on lugu aga nendega, kes hakkavad kandma vaimusarvi. „Vaimusarvede pärast puuakse risti, pannakse mürgikarikat jooma, lüüakse muidu maha või lastakse nalga surra, ja seda mitte kurjusest, vaid mõistmatusest.“

Nii siis kokkuvõttes — tarkusega, kui see on kantud mõistlikust vaimust ning arusaamisest, ei ole praegusel ajal suurt peale hakata. Kuidas

vahest „suured liikumised“ sünnivad, selle kohta toob Tammsaare väga piltliku näite koerte juurest. Juhtub tihti nii, et mõni vana toakoer, kes ei tunne õuekoerte kombeid, pistab äkki mõnest arusaamatusest ja puhtast lollusest nina vastu taevast ning katsub haukuda, kuid on hääle kähina tõttu suuteline vaid ulguma. Nüüd ei või aga ka teised koerad enam vaikida, sest nende komme nõuab, et mida üks ees teeb, seda peavad teised järel tegema, kuigi see üks oleks teiste seas ka rumalaim.

„Sest olevat tähele pandud, et ükski jabur või nõdrameelne ei suutvat nii suurt totrust leiu-tada, mida kõik need kohe ei jäljendaks, kes peavad end ise ja keda peavad ka teised tar-gaks.“

Saab siia midagi veel juurde lisada?

V. Kaljumäe

Epigramme

Noorkirjanik

Nõobi augus verivärske punane lill,
kõnnakus puukingade kannaväe kõmi-
sev kadrill —
silmsis siiras võitluse hirm,
mõttes sinirebase ja pruutloori kebja kirm.

Napoleon

Napoleon poolitas, jaotas, laotas
kuni iseenda ta kaotas.
Pärast St. Helenale jala vaotas,
ajalugu võitis, — muld ahelad paotas.

Riimimäe

Hinto contax-foto

Suusad viivad loodusesse

KARE PÕHJAMAA TALV on ajanud tuppma maanteerändurid, rahutud vanderid vete äärest, ja tolmutelt maanteedelt. Valge lumi katab nüüd kõiki neid suveteid; rahu ja vaikus valitseb kinnikülmanud järverandades ning jõgede luhtadel.

Kuid ega meie põhjamaa talv nii troostita olegi oma pakasega. On üks „liiklemisvahend“, mis suudab talvel asendada suvist jalamatka, jalg- ja mootorratastki ning viia liikumishimulist välja umbsest talvetoast — see on suusk. Ei ole ühtegi sporti, ka suvel mitte, mis oleks nii vahetult seotud vaba loodusega kui suusatamine. Suvised supelrannad — need kõige looduslähedasemad — on sagedasti teised linnad, kus elu pärislinna omast palju ei erine. Suusatada aga ei saa „suusalinnas“, suusk viib inimese tahtmatult suurtest keskustest kaugemale, ära lumiste metsade ja mäeküngaste vaikusesse, kus avaneb palju uut ja senitundmatut ilu, mida suudab anda ainult talv.

Suvel suplemine ja talvel suusatamine on kaks kõige rahvalikumat ja paremat spordiala, mis arendavad ke-

ha ning vaimu. Seepärast ongi viimasel ajal nii ujumine kui ka suusatamine eriti hoogu võtnud ja koguni koolidesse poolametliku harrastusena sisse viidud. Oleme selle tõttu lähememas teistele põhjamaadele, Soomele, Rootsile ja Norrale. Seda „skandinaavia orientatsiooni“ on eriti meie kaitsevägi, kaitseliit ja piirivalve levitanud — tema mõlemat otsustarvet, nii spordi- kui ka liikumisvahendi tähtsust ära tundes.

Suusatamine on levinud igale maale, kus lund leidub. Tema klassikaliseks ja kuulsamaks kodumaaks on aga põhjamaad (kuhu ka meie tahame kuuluda) ja Alpide ala. Soome-Rootsi-Norra suusamehed on maailma parimad, mida tagab just see, et seal suusatamist harrastab terve rahvas ja õpilased maal talveti koolis käivad enamalt jaolt suuskadega. Nende maade parimad suusatajad teevad mägedes 70—80, isegi kuni 100 meetrilisi suusahüppeid ja katavad 50 km pikkuse raske murdmaa 3—4 tunniga. Maailma raskeima ja kuulsaima suusajooksu, nn. Gustav Vasa 90 km pikkuse matka üle Rootsi met-

sase, jõgederohke mägismaa sõidavad nad läbi 5 tunni 30 minutiga. Need saavutused on meie suusarahvale veel kättesaamatud, aga eesti suusaport areneb jõudsal sammul.

Omad takistused ja erinõuded seab meie suusarahvale muidugi ette meie tasane maastik, kus harva leidub järske mägesid ja kõrgmäed puuduvad täiesti. Aga suusatamine ja temast rõõmutundmine ei olene kaugeltki mitte üksi maastikust, vaid palju enam suusatajast endast ja hoolitsemisest suusavarustuse eest. Õige suusataja peab oskama koguni endale ise suuski valmistada, seda enam neid korras hoida. Aitab mõnest hädast või hooletusest tingitud õnnetusest — ja terve ilusa päeva tuju on rikutud või kadunud koguni huvi suusatamise vastu. Suusad ilma tõrvata on nagu „silgud ilma soolata“, nad ei liigu ega libise, ka siis mitte, kui suusamääret hoolega peale määrida. Head, hästi korrashoitud suusad, sidemed, kepid, saapad, villane pesu, tuulekuub — sellest koosneb praktiline suusataja varustus. Samuti on hädavajalik igal suusatajal enne väljasõitu hoolsalt kontrollida kogu varustus, et ei juhtuks õnnetust või ei jäädaks metsa abitusse seisukorda.

Pilte Maginot-liinilt: Soomustorn tulistamas. Kindluse jalavägi lahinguseisukorras

Strateegid kamina paistel

PRANTSUSE SÕJATEADAANNETE koostaja 1914.—18. a. J. de Pienefeu märgib, et luigejaskond jälgib igapäevaseid komünikeid nagu ajalehes ilmuvat romaani: kuna teda ühelt poolt kergesti erutavad sensatsioonilised teated, on ta teisalt rahuldumatu, kui ta ei leia iga päev midagi huvitavat. See meeleolu nähtub ka praeguse sõja ajal: avalik arvamus, kellele oli räägitud aastaid välksõjast, on kannatamatu, olles asetatud pikaldase ja blokaadisõja ette. See tuleneb sellest, et rahvamass elab veel ikka peetud sõdade mälestustist ja ei ole ette valmistatud ootamatutele meetoditele, mida endaga kaasa toob iga sõda. Ja seda enam, et salongitaktikud ja ajalehetoometuste strateegid segavad vahele: kamina paistel on kerge pidada sõda, palju kergem kui tuleliinil.

Hiljuti kuulus prantsuse kirjanik J. Giraudoux, kes viis kuud tagasi määrati informatsioonipeakommissariks, vastas nendele isikuile, kes ootavad kannatamatult suuri tapatalgusid; selgitades Pariisi Ameerika Klubis sõja põhjuseid ja eesmärke, ta kõneles ühtlasi selle sõja käigust ja ütles muuseas: „Me soovime pidada sõda nii, uagu see meile meeldib. Prantsusmaa, samuti ka Inglismaa sõdivad enda ja Euroopa eest, mitte aga pealtvaatajate lõbuks. Neil mõlemal ei ole eesmärgiks pakkuda lugejaile või kuulajaile põnevat vaatepilti kõigis faasides, vaid nende sihiks on lõpuvõit. Nad päästavad maailma, isegi

kui selleks on vaja teda masendada igavusega, rahva vastu, kes tahab maailma kadu, isegi kui see rahvas on huvitav ja kütkestav. Meie sõjavägi on terve, valmis, hirmusisendav: aga, võideldes elupõhimõtete eest surmapõhimõtete vastu, me oleksime vastolus iseendaga, kui ohverdaksime üheaainsagi mehe sõjaparaadi auks... Sõda on maksnud juba palju enam inglise meremeeste ja prantsuse sõdurite elusid kui maksid lahingud, mis päästsid maailma, näit. Thermopiil ja Valmy. Me oleme sõja keerises. Paljud kujutlevad endale sõda puhtsõjakäiguna, mille faasid on kiired ja pitoresksed, oma operatsioonidega, lüüasaamis- tega ja võitudega...“

Üks sõjakirjasaatja, Ch. Tardieu, kahetseb samuti, et kodanikud ei mõista alati küllaldaselt sõjakäigu mõtet. Kas peaks nähtama, ta küsib, pikki sanitaarronge, tulvil haiglaid ja ambulantsi, raskesti haavatuid tänavail, leinajaid perekondi, et tagala jätaks omad naljatamised ja oleks rahuldatus? Ch. Tardieu märgib prantsuse sõduri rahulolu ülemjuhatusi hoiaku pärast, kes näeb sõjaväes relvastatud kodanikke, mitte aga kahu- riliha.

Kui uus konflikt puhkes, Prantsusmaa ei olnud veel parandanud eelmise sõja inimkaotusi; seepärast tema kindralid hindavad, et prantsuse veri on rikkus, mida ei tohi raisata: kes julgeks neile seda ette heita? *Franco Gallus*

Meil on praegu juba üsna palju inimesi, kes on osanud suusatamist rakendada mitte üksi kodu lähedal ringisõitmiseks, vaid selle hästi äraõppinult pikki matku suuskadel ette võtavad, kasutades suuski liikumisvahendiks ja sõites nendega „nädalalõpuks“ linnast välja või külast külla,

sageli 50—60 km pikkusele matkale. 20—30 km päevas maha suusatada ei peaks aga kellelegi raske olema. Odav ja lõbus on see sport ja võidab rahva hulgas ikka enam ja enam südameid.

Lumekatte kestus Tartu ümbruses on umbes 115 päeva, seega umbes 1/3

aastat. Eesti läänerannikul ja saartel aga tublisti lühem — Vilsandi ümbruses näiteks alla 70 päeva. Seda aega tuleb täita õige suusatamisvaimuga, mis on meil tärnanud peamiselt Soome eeskujul ja õhutusel. Meie asend siin Põhjala eelpostil nõuab selle vaimu kasvamist. **E.**

Muresid oma maalapilt

JURISTID NÄIVAD kavatsetava talundite pärimisõiguse muutmiseiga pooldavat teoreetilist seisukohta, mille järgi pärandus peaks lange-ma kõigile lastele võrdseis osades. Väidetakse, et talundite pärimisseaduse muutmise kavas ette-nähtud soodustused, mille osaliseks saaksid isikud, kes pärimise puhul julgevad võtta endale talupidamise koorma, oleksid aluseks „eesõigustatud kihi“ loomisel.

Niisiis — eesõigustatud kiht! Selle esindajate ülesandeks ei ole aga, nagu sugereerib esiletõstetud lööksõna, härraslik põlludirektori elu, vaid see toob kaasa mõnedki kohustised, mis ligemal vaatlemisel osutuvad veidi muret-tekitavaiks.

Põllumajandusliku raamatupidamise andmeil peab peremees üldiselt leppima vähema tasuga oma töö eest, kui seda saab tema tööline. Selle juures olgu ta oma „käitises“ esimene hommikul ja viimane õhtul, töötagu vähemalt 1½ kordse tõhususega, võrreldes oma palgalistega, püüdku oma vähesest sissetulekust korrastada talu, kaunistada kodu, kasvatada lapsi, kuna linlased on selles osutunud lootusetuiks, ja kanda kultuurilisi väljaminekuid, sihiga muuta ümbruskonna elu sisukamaks ja talutavamaks.

Rõhutan otsekohe, et meil taluperemeheks hakkav isik, kui ta on teadlik temale esitatud nõudmistes, võtab endale ülesandeks viia tema valdusse antud tükike isamaa pinda vähemalt sellisele tasemele, mis on kooskõlas keskmiste agrotehniliste ja üldsuselt esitatavate majanduslikkude nõuetega. Antud olukorras ei ole see üldiselt teostatav tema eluaja kestel.

On väidetud, et praegune põllumajanduslik suund on ehk liigagi intensiivne, et varsti pole meie põllundussaadustel enam turgu ja et rohkem ekstensiivne majandamine tasuks mahutatud kapitali parema protsendiga. Selles mõttes on soovitatud suur osa põlde metsastada, millega oleks välditud ühtlasi tööliste puudus ja loodud eeldused jahiroantikale, umbes Inglismaa eeskujul. Kuid uuemate teadete järgi on lordidki sunnitud loovutama osa jahimaid või, peekoni ja kanamunade tootmiseks.

Meie põllumajanduse suund on intensiivsuse poole. Juba suurmaomandite jaotamine väiketalundeks tingib seda. Kui meil on tõi taga rahvaarvu suurendamisega, siis on põllumajanduse intensiiveerimine otsatuks alaks uue tööjõu mahutamisel. Ja üldiselt ei ole põllumajandus mitte ala, kus võib lubada rahvusvahelise finantskapitali kombinatsioonidest tingitud lainetusi, vaid põhiliste elutarvete ja suurema osa tööstuslikkude toorainete tootmise allikas. Rauda ja kulda neelab peamiselt Mars.

Meie põllumajandus peab ajakõrgusele tõstetama mitte ainult eelpooltoodud üldistel kaalutlustel, vaid ka kogu talutöö kergemaks ja ratsio-

naalsemaks muutmise ja parema tasuvuse saavutamise otstarbel.

Põllumajanduslik edu üksikuil aladel ja üksikuis talundeis, millisest kirjutatakse mõnesuguste sündmuste puhul, peamiselt õpetamise ja ergutamise otstarbel, on suuteline looma väärkujutlusi üldisest põllumajanduslikust seisust. Märkamatu libisevad mööda vahel kohalikkude sõnumite all toodud teated aktidest, mis tehakse korratute hoonete kohta talundeis; korratusi ja puudusi põldude harimises üldiselt ju ei registreerita.

Kui loeme ajaloolistes romaanides hävitusretkedest, mille ohvriks langesid talud, ja samade talundite ülesehitamisest, siis peaksime meenutama ka seda, et viimane sõda ei jätnud vähem tundu-vaid jälgi meie põllumajanduses, kuigi rüüste kandis rohkem varjatud iseloomu. Kui veel arvesse võtta asundustalundite väljaehitamist, siis tuleb ütelda, et ülesehitustöö Eesti Vabariigi kestel oma ulatuselt oli suurem halvemaist rüüsteretkede tagajärgede kaotamistest minevikus.

Praegu võime öelda:

- 1) umbes 10% talundeist jõuab oma põllud hoida agrotehniliselt nõutaval tasemel; umbes 20% on asunud uudismaade harimisele;
- 2) umbes 5% talundeist omavad otstarbekohased, ligemas tulevikus suuremat remonti mittevajavad hooned; asundustalundite hooned, mis püstitatud varsti pärast maa-saamist, hakkavad juba nõudma suuremaid parandusi;
- 3) loominventari võib enamvähem kohaseks pidada umbes 20% taludest, selle soetamine ja valik nõuab aastaid;
- 4) tööriistade ja seade-osas on umbes 10% taludest enamvähem täielikult varustatud;
- 5) suur osa talundeist on seejuures koormatud võlgadega.

Ei ole ime, kui põllumajandusest sellises olukorras pidevalt lahkub tööjõudu, kuna ülesannet, mis tuleks talupidamisega seoses võtta enda peale, on tegelikult võimatu täita. Pealegi, kus nii ligidal on linlase odav hiilgus, saadud vastutamata päevapalgalise tööst.

Talundite pärimisseaduse muutmise seadus tahab saavutada esmajoonel talude võlastamise vähendamist. Seegi on hea, kuid seaduse tähtsus näikse olevat väheulatuslik. Võiks öelda, et kavatsetavad normid loovad paljudel juhtudel isegi suurema võlastamise kui praegu, kui need imbuvad asjaosalistele teadvusse. Sest meil ei ole kunagi olnud tavaks jaotada talupärand ühtlaselt kõigi laste vahel.

Võiks ütelda, et nähtud, kus vanaperemees oma talu edasise saatuse eest ei ole muretsenud, kuuluvad erandite hulka ja tekivad peamiselt siis, kui pärandijätja sureb nii vara, et tal võimalust

Epigramme

Sõnad, sõnad

Volikogus mesikärgi
toodi lubaduste lauale.
Sõnakõlksude hõbepärgi
kuldse mõtte laoti hauale.

Ühed kanged mõlemad

On ungari suguväljed uhked ja suured,
esiisad et olnuks nagu hunnid...
Meil on ühised Uuralist juured,
koolijütsidel vist ka ajalootunnil:
ei imponeerind meil hunnid!
Kuid ka meil on midagi säravat:
suur muinaskultuur ja Sigtuna väravad...
Me isegi reguleerit demokraatia vorsti
oskame toppida vaimsusest Wessel-Horsti.
Kui olevik on ängistav, raske,
siis muinsuses keksida laske,
kus on aadel, paremad ja Sigtuna väravad.

Rahuingel

Rahuingel gaasitorbikus jalutab
süngel kahuritorude alleel.
Süda vaesekesel valutab,
aga täis on naiselikku trotsi,
kui ta siitki kangekaelselt otsib
oksakestki rahupalmi.
Asjata siin eksled ringi,
kulutades oma kingi.
Külmad tiivad terase ja malmi, —
ei siin rahupalmi valmi.

August Alle

Enne lõppu

Uute aegade verises sünnis
vappub ja vabiseb jällegi Maa,
üha avardub Altima Künis,
millele vastu me seista ei saa.
Tapaihk dogmasid vastseid taas rajab,
vaimu kui avastand õudjõhker öö.

ei olnud pärandiasja oma parema teadmise järgi
korraldada. Selle juures muutuvad pärandusprot-
sessid muidugi seda ägedamaks, mida rohkem pä-
rijaid on unustanud oma talupäritolu, kaotanud
kodu, muutunud ilmetuks inimmassiks ja —
hoidku! — omandanud teadmisi paragrahvidest
ja konksudest.

Ei saa ka ütelda, et taluoludes oleks täielikult
õigustatud põhimõtte ühtlase pärandusosa peale
kõigi pärijate kohta. Suuremalt osalt on nii, et
mõned lastest tunnevad suurimat huvi talutöö
vastu ja töötavad sel puhul kaasa talundi korras-
tamiseks ja sellega ka tema väärtuse tõusuks. Tei-
sed aga, kes käivad koolis, õpivad mõnd ametit

Aja ohver

„Jah, see on tõsi — ajad on rasked! Isegi pankrotitegemine
ei tasu end praegu!“

Põhja-polaarvööst nüüd Lõunani kajab:

„Milleks veel kõhkled, eks tule ja löö!“

Lõppu ju vägisi kirema kipub
veriharjaga vihane kukk.

Lummuvalt kõikide kohal taas ripub
ootavalt häving ja hukk.

R. Parve

või tegelevad veelgi muuga, põhjustades vahest
isegi tublisti kulusid. Sel puhul ühetasane pä-
randi jaotamine tundub otse ühe lapse töövilja
äravõtmisena teise kasuks.

Nagu öeldud, on tervitatav katse vähendada
talude võlakoormist pärandivõlgade osas. Kuid
kogu põllumajandusliku tegevusega ühenduses
olevas küsimuste kompleksis see moodustab vä-
hese murdosa. Peame tõstma põllumajanduse ta-
set ja kandejõudu selleks, et säilitada inimesi
maal, ja ka selleks, et neid üldse oleks kuskil.
Mõned „majandusteaduslikud tõed“ tulevad selle
juures paratamatult luubi alla võtta.

A. Kildmäe

Linna elu

Haapsalu Alver kohendub ümber tuleviku supelvõõraste maitse kohaselt. **Rakvere Avikson** hakkavat ise linna metsavahiks, — siis pole karta, et protsessid võiksid tulevikus muutuda tülivateks. **Mõisaküla Sõmer** on meil ainuke papp linna-peade hulgas. Mõisaküla võib vaadata kõigiti helgelt tulevikku: pole karta, et papp ja linnapea omavahel tülli läheksid. **Tallinna Tõnisson** on omaga rahul, — kõik on ilusasti rivis seinast seinani. **Nõmme Ojaveski** arvatavasti saab suurest ja lähedast eeskujust vaimustatud. **Keila Tähe** ja sellest on küllalt ka teiste selliste linnade iseloomustamiseks.

Tallinna päevikust

Kunagi suvel Virumaal istusime talusauna uksekünnisel, mõnuldus särgeväl peale kibedat leiliviskamist. Istusime vanaperemehga kahekesi, keerasime maispaberisse vilkat ja ajasime juttu ilmast ning maast. Taamal vedasid õlivabriku korstnad pikki suitsujugasid õhtutaevasse ning mahe tuulekene kõditas eestibesiini vinguga ninasõõrmeid.

— Näib, kauaks mulle siin elu antakse — sõnas vanaperemees tusa-selt — uuristavad ja uuristavad, varsti on meiegi põllulapikese ristirästi mütakäikusid täis torkinud. Ju ba naaberkülas kukuvad hobused ja mehed peadpidi kaevandusse, murravad kaela- ja jalaluid. Mine siis protsessi sakstega...

— Sakstega?

— Noh ikka sakstega. Käisin korra kaevanduse kontoris asja pärast, seal laskisid kõik ametnikud, masina mamlist alates ja suurte harradega lõpetades sulaselget saksa keelt... kuula ja imesta. Minule vastati sihukeses eesti keeles, mida pruukis kadunud kirikhärra, kui talle künnist viidi. Ju neil ikka suured kapitalid sees on, et sedamoodi võivad? —

— Ju neil on! — ütlesin mina.

— Seal Jõhvi kandis — jätkas vanaperemees — otsib üks veider saks naftat, rahvas peab teist veidi kentsakaks. Seda õnnetust küll, kui purskaks järsku must juga taeva poole. Ei minu silmad seda näha ei tahaks! —

— Miks nii? —

— Noh, kas arvad, et meid siis rahule jäetakse. Tulevad meile kallale nagu rohutirtsud, teevad siia asumaa või midagi sarnast. Ei nad siis lepi enam oma kapitali pealesurumisega. Leitagu siin ükskõik mida, ainult mitte rauda, naftat ja kivisütt — ajame ilmagi läbi.

Nii arvas too vanamoeline talutaat. Ja küllap tal oli ühekülgselt õigus. Vestlus saunakünnisel oli, kui ma ei eksi enne seda, kui sai suurmoeks rajada protektoraate ja alla neelata terveid riike ühes nafta ning kivisõega.

*

Vahepeal on ajaratas teinud vägeva uperkuudi ja tagasi vedanud mitu laevatäit ittatungi pehkinud ja pehkimata eelposte, mis sisse taotakse taasleitnud uudismaale, hoolega juuri ajama äravalitud rahva seni vilja-

tusse pinda. Mis sellest, et maanteed on täis halle kogusid, naiti ja lapsi, kelle silmaaukudes pesitseb nälg ning meeletit... Egas need pole saksa lapsed...

Sedapuhku oleme sellest hädahust pääsnud, võib olla jäädavalt. See ei puutu meisse, kui räägitakse hülgavast ärikunstist. — Müü seda, mis pole sinu oma, ja võta rahuga vastu seda, mis õieti kuulub kolmandale...

*

Muide pole rahvaarvu kahanemine Tallinna üldpilti kuigi palju muutnud. Trammis ja teatud kohvikuis räägitakse ikka veel üsna valjult saksat. Lähemat silmitsemisel selgub, et see kostab teatud mitteaariatõu esindajate suust, kellel peaks küll kõige vähem põhjust olema saksat harrastada. Aga nad teevad seda veel erilise naudinguga.

Ajakirjanduse kioskid ägavad ikka veel saksa žurnaalide ülikülluse all; nii näib et Tallinna saksa leht jäi vist asjatult seisma — lugejaist poleks puudus tulnud. Meie idanaabri ajakirju näeme hoopis harve-mini, kuigi elame külg külje kõrval... pisut ühekülgselt, eriti nüüd, nii mitmekülgsel ajal.

(Järg lk. 27)

Narva Hansingul on palju tegemist veepuudusega: Kreenholm ei saa töötada, Luts on kuival ja lust otsas! Paide Leemani celkäija lahkus revolvriga, kuid Paide kuulsaks ei saanud. Selleks peaks uus linnapea varustatud olema hoopis rabavamate relvadega. Elva Ungvere võib rühul olla, tema töö algas kohe kokkukohiu tähe all. Linnavalitsuse liikmel tõsteti palka, et see võiks edukamalt oma jõudu rakendada linna kasuks. Ja tulemus oli kohe näha: ametnikul võeti palka maha. Pärnu Suve trööstib Tartu Sinkat, kellel pole midagi seinte vahele panna. Suvel, kui luksuskurort külalistega täitub, võib ta Tartule sokutada küllalt linnanõunikke.

Paremal: ameeriklaste
karikatuur Euroopa
sõja kohta

G. K. Chesterton

ELEEGIA KÜLAKALMISTUL

Su töömees, Inglismaa, magab
Siin kalmu all viimset und.
Ta risti kohal suminal sagab
Nüüd Inglise kärbes ja lind.

Su sõdur, Inglismaa, võõrsil,
Kes vallutas sulle maid —
Häda sulle, oh Inglismaa! — võõrsil
Ta kalmu ja risti ka sai.

Su käskijad kõrgid ja üllad
Istungsaales ja aujärgedel —
Häda sulle, oh Inglismaa! — küllalt
Neil teed käia hauani veel.

Tõlkinud A. Mäerist

Isikuõigused

ISIKUÕIGUSTEST kirjutama hakates valdab tunne, nagu tegeleksid asjaga, mis paljudele üsna võõras, seepärast ainult vähestele huvitav. Võib ju leida kõrge tsivilisatsiooniga maid, kus kodanikuõigused on arendatud, isikuõigused aga jäänud nagu unuksile. Ei saa rahulduda teadmiselega, et kodaniku isikuõigused on ametniku valve all. Ideaal on, et isikul endal peavad olema käepärast vahendid, millega võib jalule seada isikuõigused, kui nende vastu teostatakse atentaati. Meie kriminaalseadustik käsitab isiku- ja varandusevastaseid kuritegusid, kuid seejuures on teo autorina ette nähtud eraisik. Isiku õigusteavastaste tegude autoriks kipub aga sagedasti olema ka amtenik, halvemal korral mitte väikesevõimuline.

1937. a. meil kehtima pandud põhiseaduse § 10. öeldakse, et „Isikupuutumatus on kindlustatud. Kedagi ei või jälitada muidu kui seaduses ettenähtud juhtudel ja korras. Vahi all ei või kedagi pidada üle seitsmekümnekahe tunni ilma kohtuvõimude sellekohase korraldusega...“ Jultume küsima, et kui siiski vahistatakse ja peetakse vahi all üle 72 tunni, et misugused vahendid on kodanikul oma isikuõiguste püstitamiseks?

Suur-Britannias anti juba 1215. a. Magna Charta, mille art. 39. loeme: „Ükski vaba inimene ei või saada haaratud, asetatud vangimajja, rüüstatud varanduselt, asetatud väljaspoole seadust, saadetud välja või kahjustatud muul teel; meie ei lähe tema vastu ega saada tema peale teisiti, kui ainult tema peeride seadusliku otsuse põhjal või maa seaduste alusel.“ Eks tundu see Magna Charta artikkel täiuslikumgi kui meie ülemaltoodud paragrahv. Ometi oleks ekslik jääda arvamisele, nagu rahuldusid Briti kodanikud sellega, et saavutasid nii kõlavasõnalise deklaratsiooni. Vastupidi niisugusele arvamisele saavutati Magna Charta visa võitlusega ja samasihelist võitlust peeti edasi veel 600 a., kuni anti 1816. a. George III akt., mis annab õiguse igal juhul nõuda (olgu tegemist vabaduse piiramisega süüteo puhul või muudel asjaoludel) kohtu otsust selle kohta, kas kinnipidamine on õiglusekohane ja seadusepärane, ning kui ta pole ühte või teist, siis pääseda vabadusse. Teeme põgusa ülevaate sellele võitlusele.

Vabaduse piiramine tohib Inglismaal aset leida ainult kahel juhul — et isikut tuua kohtu ette, või et isikut tuua kohtu poolt määratud karistust kandma. Nõnda siis süüaluse arestimiseks ja kinnipidamiseks peab olema kohtu otsus. Ilma eelkäiva otsuseta tohib arestida ainult siis, kui süü on vastuvaidlematult selge, süüteo kordasaatjas ei saa olla kahtlusi. Ilmasüüta inimese ja igal seadusevastasel kombel arestimine toovad karistuse arestijale ja kinnipidajale. Kannatanu võib tõsta kohtu süüdistuse ja ühtlasi nõuda kah-

jutasu. Et aga esineda süüdistusega ja kahjutasu nõudmisega, selleks on tarvis pääseda enne vabadusse. Niisugune vabadusse pääsemine võimaldatakse *Habeas Corpus*'e kaudu (*Habeas Corpus Act* anti 1679. a.).

Kohtuga jälitada ametnikku, kes laskis õigustamatult arestida, ja nõuda temalt kahjutasu võib Inglismaal iga kodanik ja ka välismaalane. Samuti saab kahjutasu nõudmisega pöörduda iga inimese vastu riigis. Oli juhtumeid, kus niisuguse nõudmisega pöördui asumaade kubeneri vastu, riigisekretäride (ministrite) vastu, sõjakohustus istunud ohvitseride vastu, kes mõistsid kohut isiku üle, kes ei kuulunud sõjakohtu alla, üldse iga ametniku vastu, olgu see kui tahes kõrgel kohal. Siin näemegi Inglismaa õiguse tugevama külje. Ükski ülekohtune ei pääse vastutuselevõtmisest sel labasel põhjusel, et ta täitis teenistusekohustusi või täitis ülemuse käsku. Samuti pole kellegil võimalust nõuda, et teda kui valitsuseametnikku antaks administratiivkohtu alla. Asja arub harilik kohus ja vandekohtunikud, kes ei poolda arvamist, et teenistusalaline „ülesoolamine“ või ülemuse käsklus võiks olla juriidiliseks või moraalseks vabanduseks seaduse rikkumisel. Briti kohtud peavad teravalt silmas põhimõtet, et ülekohtu eest kandku vastutust igaüks, kes ülekohtu tegemisest võttis osa. See isikliku vastutuse printsiip on juriidilise dogma tõeline alus, et ka kuninga enese käsklus ei vabanda õiglusevastast ega seadusevastast tegu. Samale printsiibile võidigi rajada ministrite vastutus.

Teiseks tähelepanuväärivaks nähteks on, et kohtud jälitavad iga seaduserikkumise pärast, jättes kõrvale küsimuse, kui suur oli tehtud ülekohus. Briti õigus kaitseb isikupuutumatust kui igat teistki õigusvara, teeb aga vahet karistuse ja kahjutasu suuruse määramisel.

Kolmandaks nähteks on, et Briti kohus ei tunnusta võimuteostajate erilisi üleastumisi, mida peaks arutama erilised kohtud. Ennem võiks rääkida sellest, et võimuteostajate üleandeks on kaitsta kodaniku isikupuutumatust, mispärast võimuteostaja kuritegu selle õigusvara vastu tuleb kvalifitseerida, see on nagu tunnimehe vargilkäimine varaaidas, mida ta ise on pandud valvama.

Ülekohtu all kannatajal on kõigepealt tarvis pääseda uuesti vabadusse, sest alles siis saab ta hakata jälitama õiguse rikkujat ja nõuda kahjutasu. „*Habeas Corpus*eks“ nimetatakse Inglismaal käsklust, millega kohus nõuab, et toimetataks vangistatud isik (*corpus* — keha) kohtusse. Igaüks, kes leiab, et temalt on võetud vabadus ebaseaduslikul teel, võib pöörduda kohtu poole

palvega, anda temale välja writ of habeas corpus, mille põhjal vangistatu peab viivitamatalt saadeta tama kohtusse, kus vaadatakse läbi tema vangispidamise põhjused ja kord. Arutanud asja võib kohus vahistatu kas täiesti vabastada või seda teha kellegi vastutusel, või saata tagasi vanglasse muutes või jättes muutmata kinnipidamise režiimi.

Saatmist kohtu ette võib nõuda vangistatu ise või tema volinik, ¹⁾ ning kui vangistatul palve avaldamiseks või volikirja andmiseks võimalused, siis ka iga kodanik, kes on arvamisel, et peetakse kinni seadusevastaselt. Käsklus antakse kõrgema kohtu poolt või istungite vaheajal ühe selle kohtu liikme poolt. Paluja aga toogu ette kõik temal käepärastolevad andmed asja kohta. Käsklus antakse isikule, kes kodanikku peab vahi all. Käskluse mittetäitja võetakse vastutusele lugupidamatuse pärast kohtu vastu. Ühtlasi nõutakse temalt rahatrahvi kannatanu kasuks. Kui kohtus asja arutamine ei teostu põhjusel, et süüdistuse tunnustaja jäänud kohtusse tulemata, lastagu süüalune käendusel vabaks. Ei saada asja arutada ka teistkordsel istungil, võib kohtualune nõuda vabakslaskmist ilma käenduseta. Seega H. C. 1679. a. akt kindlustab igale s ü ü t e o a s j a s vahistatule vabaduse või kiirema kohtu.

* * *

Meie uues Tsiviilseadustikus puudutatakse esmakordselt kodaniku õigust nõuda kahjutasu juhtudel, kui on rikutud isikuõigusi. Eel- nõu § 47. loeme: „Kelle isikuõigusi õigustamatult rikutakse, see võib nõuda rikkumise kõrvaldamist. Sel puhul kahjutasu nõudmine või rahulduseks rahasumma nõudmine on lubatud seadustes väljendatud juhtudel.“ Muidugi ei too esimene pääsukene veel kevadet, eriti kui see veel „karvane“, nagu näeme sõnades „õiguste õigustamatult“ rikkumine. Meie senise praktika järele on nõnda, et kodanikule ametniku poolt tehtud kahju eest vastutab peamiselt riigikassa. Vaevalt võiks loota, et niisugune kord muudaks võimutarvitajaid ettevaatlikuks. Muide ei näe seadused ette kahjutasu või rahulduse nõudmise juhte. Kõik see aga ei vähenda tähtsust, mida tuleb anda nimetatud paragrahvile. Küsimus on sellega liikuma pandud, korraldamise tahe on avaldatud. Sellega jõuame järele suure sammu vanale vabaduste emamaale — Inglismaale. Praegu, kus maailma mõnes osas väidetakse, et isimesel on ainult niipalju väärtust, kui riik teda saab kasutada, on see algatus eriti rõõmuga märgitav.

Jaan Vain

Sõda ja säästusummad

Kõnelda majandusest ja kapitalist olevat tihti ebatar- k. Isegi ebaviisakas. See näitavat isiku kalduvust liiga mai- setele asjadele, äritsemisele ja ahnitsemisele.

Paljude juures pole see sugugi nii. On enese kui ka teiste igapäevase leiva küsimus, mida isegi kirikutes palutakse.

Järgnevad read tahaksid puudutada vaid rahva vähe- mate säästusummade küsimust. Suurkapitalist me praegu ei kõnele. Need, nagu suurriigidki, suudavad end igas olukorras isegi kaitsta ja kohandada.

Iga sõda, laastamine, väärtuste häving toob enesega tingimata kaasa ka raha, tolle töövaeva ja loodud vää- rtuste mõõdupuu enese väärtuse suurema ehk vähema os- tujõu kaotuse. Tähendab: tohutu hulk inimeste töö- vaeva paisatakse tuulde.

Näib et praegu sõdivate riikide kui ka erapooletute maade valitsused tarvitavad teist taktikat kui 25 a. eest ning püüavad igal viisil elukallidust, inflatsiooni jne. väl- tida. Ent kui võrd see neil õnnestub? Sõda, läänerindel, kus Euroopa tuleviku küsimused lahendusel, alles algab.

Relvavabrikandid, kes oma „produktsoonile“ turu on suutnud avada, teenivad, võidavad. Kõik teised kaotavad. Kõige rohkem kaotavad aga vähemad säästusummad, kui rahast kõneleme.

Et säästusummakeste ostujõudu või väärtust alal hoida, peaks neid investeerima millegisse. Aga millesse?

Välismaadel, suuremates kultuurriikes on selleks koha-

sed — ja neid kasutatakse ohtrasti — tohutu hulk mit- mesuguseid aktsiaid ja väärtpabereid, mis organiseeritult ringlevad börsidel. On nüüd keegi kogunud ja säästnud enesele kr. sada või kakssada, võib ta selle summaga enesele osta mõne aktsia, mis talle %/0 annab ja mis ra- ha väärtuse langusega koos oma väärtust ei kaota, kui selle taga seisev ettevõtte kindel on. Rahaväärtuse langu- sel väärtpaberi hind veel tõusebki.

Meil selliseid aktsiaid, väärtpabereid ega ka börsi ei ole, kus väikese hoiuse omanik võiks valikut teha, summe paigutada oma otsustusel ja riisikol.

Meie rahvas valitseb teatav umbusaldus, põlgus nen- degi väärtpaberite suhtes, mis meil liikvele on lastud. See on alguse saanud juba õndsast a.-s. Lindast saadik. Ka pärast seda, iseseisvuse ajal loodi rohkesti seesuguseid vesivõsusid, mis hingusele läksid ja rahva usaldust kõigi väärtpaberite suhtes vähendasid. Seesugune umbusaldus aga ei tohiks krooniline olla, nagu välismaa eeskujud näitavad.

Siis on meil veel üks veider nähe: a.-s. ja osaühingud, mille paberid kindlad ja kasulikud on, püüavad tegutseda võimalikult vähese osakapitaliga, mis koondatud kas otse oma perekonda või oma meeste ringkonna kätte, et laie- mad ringid neid ei segaks. Ja ettevõtte tegutseb peami- selt krediidi abil. Selline viis töötamiseks on muidugi kahjulikum kui omakapitaliga opereerides. Ja kriisiae- gadel võib koguni saatuslikuks saada. Aga sellest ei kü-

¹⁾ Tarvis teada, et Inglismaal võib kaitsja-advokaat kohe astuda tegevusse, kui voliandjat hakati jälitama, ta vangistati.

sita. Eestlane on individualist, tahab üksi ja ise mees olla.

Kõik meie ühissettevõtted vaevlevad oma- ja osakapitalide vähesuse käes, nagu üldiselt teame.

Selles on nad eeskätt ise süüdi. Nad pole seda nii suurendada püüdnud, et sellel tulemusi oleks, et ka rahva laiemad ringid sellest huvitatud oleksid osa võtma.

See nõuab muidugi, et ettevõtte edukalt tegutseks ja et osatähed või aktsiad oleksid alaliselt realiseeritavad, kui kellelgi tekib tõsine tarvidus nende alla paigutatud summat või summakest rahaks teha, tagasi saada.

Kõige eelpool öeldu najal tekib säärane ketserlik mõte, mida meie ühistegelased mulle vist kunagi ei andesta. See tundub nagu patt seni pühaks peetud ühistegevuse vaimu vastu.

Ja nimelt: Kõik meie suuremad ja elujõulisemad ühissettevõtted, eriti ühispangad, tuleksid osaühinguteks muuta ja selleks ühistegevuse seadust vastavalt täiendada.

Kuidas? See on aktsioneerimine jne., võidakse mulle öelda. Kaugeltki mitte. Ma ei ole kunagi kapitali võimu kummardaja olnud. Rahva jõukus on väärtuslikum kui suured kapitali kogumid, mis üksikute käsutada.

Ei saa aga meie ajastul enam kaugeltki käia selle idealistliku ja õilsa liberalismi järele ühistegevuses, mis mõõdunud sajandil Rochdale kangrud püstitasid: ühistegevuse juhtimisel on otsustajaks, hääletajaks vaid iga isik, aga mitte osamaksu suurus, millega keegi riskeerib ja vastutab, koos mitmekordse lisavastutusega. Nii võib näiteks 5—10 kr. osamaksuks maksnud isik ühistegelise ettevõtte saatust samavõrra mõjutada kui see, kelle osamaks ulatab 1000—2000 kroonini. Selles on ometi suur õiguskas vahe! Ja ka tulemused.

SÕJATALVEL

Pilved päikest kuude kaupa varjutavad ühtesoodu.

Mure raske rõhub laupa: kõlgud päevis nagu poodu.

Kahekordselt tajub talve kõledat ning külma aju. Puhub koldesse ja salve mitmest kaarest sõjaraju.

Vihauim maailma mässib, au sees kõikjal tapategu. Kaudu eetri meeli rässib tõe ja vale vastik segu.

Kasvab kibedus su hinges: midagi ei ole püha. Valuoiged tuules vinges lämmitavad metsa müha.

Sõjaorvud, -sandid, -lesed öösi ilmuvad su unne.

Elus olendit ja eset täidab viimsepäeva-tunne.

Iga päev sind poob kui risti, sees ja ümber — aina rusud, siiski kiuste, mis sult kisti, kindlasti sa ellu usud.

Jaan Kärner

Epigramme

MEIE SAJAND

Sajand terasest ja rauast,
Sajand verine ja must.
Näe — rahukonverentsi pühast lauast
Puusärki meisterdab — et matta inimsust!

MEIE AJA SANGAREID...

Näe meest,
Kes põgenes isamaa eest
Kui tuuled pöördusid itta!

Näe kadunud poega,
Me isamaa hellitet poega
Ta as nautimas isamaa rahu!

*

Siis veel lisavastutus. See mitmekordne kohustus on kasulik ettevõtte kreditoridele, aga mitte liikmeile. Pisike osamaks, mis rahas õiendatakse, ei huvita liikmeid, teeb nad liiga passiivseiks küsimustele. Lisavastutust tunneb ta aga alles siis ja kokkub, kui ettevõtte likvideeritud ja tal selle puudujääke tuleb katta.

Ja Rochdale kangurite poolt püstitatud õilis printsiip ei ole suutnud tõkestada meie ühissettevõtteid koondumast teatavate väiksemate ringide kätte.

On loomulikum ja õiglasem, et ühistegevuses (nagu osaühingutes) suuremad õigused on sellel, kes oma summaga suuremat vastutust kannab. See oleks täiesti demokraatlik põhimõte. Et aga ettevõtte osatähed ei koonduks mõne üksiku isiku või grupi kätte, selleks võivad vajalikud kitsendused olla, nagu need on tarvitusel mõnes osaühingus.

Ühistegelistel ettevõtetel oleks seda muutust kaunis hõlpus teha, andes osamaksu vastu osanikule välja osatähed. Lisavastutus muidugi kaoks. Väljaantavad osatähed oleksid osalt nimelised, osalt nimetud.

Kui ühistegevus oma laialdase võrguga (samuti ka osaühingud) suudaksid organiseerida vajaliku osatähtede leviku ja ringvoolu rahva keskel, siis kasvaksid nende eneste osakapitalid, rahval tekiks elavam huvi nende asutuste vastu kui praeguste osamaksude kujul ning kolmandaks, väikeste hoiuste või säästusummade omanikel oleks võimalik paigutada oma raha selle asutise osatähtedesse, mida ta kohaseks peab. Ja seesugune paigutuse võimalus soodustaks omakorda vähemate hoiuste kogumist, eriti sõja aegadel, kui tal pärast on võimalus osatähte igal ajal rahaks muuta.

See kõik nõuab muidugi suurt tööd ja organiseerimist. Kuid kasu oleks sellest kõigile.

K. Laagus

Näe ärimeest,
Näe ärimeest kantslis —
Kes jutlustas õiglasest kasust!

Näe geeniusi,
Näe ärigeeniusi:
Ju õpetab Israeli meest!

Tapper

Prl. Liale märkmikku

Kesk „kadakate“ lahkumiseiha,
kesk „sakste vana“ jagamisi seinast-seina
meil saavutati rahvusluse tipp ja ehe:
üks eesti plika leidis rootsi mehe!

Patrioote

Stokholmis kaheksasada
ja Kopenhaagenis, Oslos ka
on mõnigi lisasada
Su poegi-tütred, oo kodumaa.

Neil argus rinnas, ja raha...
oli ammugi pankades ees;
nii reedab kodu ja päästab naha
lüksinaine ja lüpsimees. Pärtel

Soots

Jätab maha ameti suure,
asub kodumaa mulla juure.
Küllap ta maksab talule ligi:
suuruse vaim eks sinnagi sigi.

Riimimäe

Mets taganeb põlevkivikaevanduse eest

Metsa istutamine Sonda-Mustvee raudtee ääres

Kohisevad metsad

„Hädaohtlik mees... Mets kohises tema sõnadest“ ütleb Eino Leino „Simo Hurdas“ tõsise ja õiglase Soome talupoja kohta vali maaisand.

See on sümbolne meiegi rahva õiglustundele: kui tuuled ja tormid tõusevad, siis kostab „metsa kohin“ tema sõnadest, tegudest, hoiakust. Mets on nagu inimestegi ühiskond, kes elab ja võitleb, tunneb kurbust ja rõõmu. Eesti ja Soome rahvastele on Põhjamaa karm elu, eriti aga tema kohisevad metsad oma varju heitnud: tõsine ja kannatlik, sõnaaher ning endassesulgunud — eks ole siin palju metsade tumma kõnet.

Peame seepärast oma metsi ka teisiti oskama näha kui ainult takseeriva majandusmehe silmadega. Kuigi mets on üks meie riigieelarve

tähtsam tasakaalustaja tulude poolel, peame temas oskama näha suurt ja vormiderikast ühiskonda, mille eluavaldused ning kaunidus pakub palju õpetlikku.

Mets on iga maastiku ehe, ta teeb kodu kauniks ja armsaks oma salapärasusega. Igav ja tühi oleks maastik ilma metsata. Inimkonna arengut ilma metsata on raske ette kujutada: tema majanduslikule ning kultuurilisele arengule on mets olnud otsustava tähendusega.

Peame seepärast hoidma oma metsi, kuhu niikuinii uusaegne elu raskete hoopidega sisse murrab. Pärnumaa, Tartumaa ja Virumaa on meie metsade „klassika“. Eriti aga Alutaguse, mille paljas nimigi on saanud põlislaante kodu tähenduse.

Lõpmatute laante, soode ja rabade, ning metsloomade pärismaana on Alutaguse meie veetlevam ja ilmekam maastik. Tunneme neid jahilugusid, oleme kuulnud jutte soolaukastest ja kaugetest metsataludest ning erakutest soosaartel: see ongi Alutaguse romantika. Ainult põiki läbi selle maa mineva Sonda-Mustvee raudtee jaamade nimestik viitab siinsele omapärale. 63 kilomeetri pikkuse raudtee ääres võib silmata ainult kolme-nelja küla, mis nagu saared on ümbritsetud lausmetsast. Eks juhata selle omapärase raudtee peatuskohtade nimed millelegi mõtlema, metsaüksildusele ja laante kohinale: Sonda, Hirmuse, Sirtsu, Lümatu, Jõepere, Tudu, Suigu, Pereaare, Adomäe, Lippoja, Punasoo,

Põletispuude virnad suvise päikese käes

Metsapõlemine

Hinto contax-fotod

Muru, Avinurme, Kõrve, Piisi, Must-
vee.

See maastik on väärt, et temaga
tutvuda. Prof. Piiper kirjutab oma
raamatus „Pilte ja hääli kodumaa
loodusest“ Virumaa ürgmetsast järg-
mist:

„Ürgmets avaldas meie peale vä-
gevat mõju, kuid mitte sellega, et ta
liiga palju elu, vaid surma sisaldas.
Hiigelsuurte kuuskede, jämedatüve-
liste haabade ja tüsedate tihkede ti-
hedad võrad sünnitasid tihtipeale ka-
tuse, millest päikese kiired läbi tun-
gida ei suutnud ja mille tõttu siin
paiguti videvikuline hämarus valit-
ses. Kuid ka siis, kui päike oleks
metsa alla paistnud, oleks võimatu
olnud metsapinda näha. Sest siin
lasus mitu kihti puutüvesid igasu-
guses asendis ja suuruses...

Tumma imestusega vaatlesime
neid omapäraseid surnukehade lade-
meid, mida kattis osalt paks sammal-
vaip, osalt tihe mustikapõõsastik...
Siin võitlesid puud — vanad ja noo-
red valguse ning ruumi pärast...
Paigad, mis langenud puude tõttu
vabale päikesepaistele avanesid, olid
ürgmetsa kibeda võitluse alaks muu-
tunud. Siin heitlesid omavahel ruumi
ja valguse pärast niihästi õed ja ven-
nad kui ka sugulased ja võhivõõ-
rad...

Ürgmets pakkus meile tõetruud pilti
suurest sündimisest ja suremisest,
alalisest tekkimisest ja kadumisest,
vahetpidamata tulemisest ja minemi-
sest... Raske, hädasohtlik ja osalt
isegi võimatu oli põlislaanes otsejoo-
nes edasi liikuda... Meie rännaku
lähemaks eesmärgiks oli haruldane
kuusk, mis Tedremaa heinamaa vee-
rul haljendas ja mis oma hiigelsuu-
ruse poolest ümbruskonna metsade
üle valitseb... Aastasajad olid möö-
da läinud, terved põlvkonnad taimi
ja loomi oli kuusk näinud sündivat
ja surevat, kuid ta seisis ikka veel
tõsiselt ja tummalt, nagu poleks ta
isegi rõõmu tundnud, et nii suurt
saagi polnud, mis oleks ta elava ihu
läbi lõiganud. Kaua istusime meie
metsakuninga sammaldunud juurtel
ja otsisime lahendust mõistatusele,
miks looduses üks nähtus on nii suur
ja püsiv, teine nõnda kaduv ja
üürike... Raske oli lahkuda suu-
rest looduse mälestusmärgist ja meie
töötasime kõik teha, mis võimalik,

Pilkpõlismetsa

et teda halastamatu inimese pika sae
eest kaitsta ja teateid ta suuruse ning
iü üle siit tundmata Tedremaa tihni-
kust laia ilma laiali kanda...

Kui noble vanker aga Pandivere
kõrgeima idaveerule jõudis ja silm
jäi peatuma üle roheliste nurmede ja
kollendavate väljade ürgmetsa sina-
vale viirule, siis paistis, nagu oleks
hiidne Eesti mets tõsiselt manitsenud
iaalgi unustada seda, mis ta meile
jutustanud. Ei siis saanud külmaks
jääda süda ja me töötasime viia sõ-
numeid linna ja maale ja kuulutada
kõigile, et kodumaal veel tükk loo-
dust on alale jäänud, mis on sama-

sugune, nagu ta oli aastatuhandete
eest.

Me töötasime häält tõsta Eesti
ainuma meie ilu ja omapärasuse kait-
seks. Külma kirves ja halastamatu
saag ei pea seda hävitama, mida
saatus ise rahvale alal hoidnud.
Peaks aga see siiski sündima, peak-
sid kaledad kirvehoobid kodumaa
looduse templi pühamas paigas kord
kajama ja terav saag metsahiiglastele
surmalaulu laulma, siis oleks kogu-
tav kuritegu tehtud niihästi kodumaa
kui ka ta laste vastu, mida need,
kes peale meid tulevad, iialgi meile
andeks ei annaks.“

E. R.

Lugu jätkub

Esimene langenu

Esimene Briti langenu läänefrondil. Terve rügement langenu auvalves ja kindral austust avaldamas. Pärast-sõjane Euroopa föderaalriigiks. Venelaste edasitung Laadoga ääres. Kanada ja Rootsi vabatahtlikud saabusid Soome. Soome vajab kiiresti pommi- ja ründelennukeid ning mürske. Saksa hoiatab Rootsit ja Norrat. Skandinaavia ei tohi Soomes vahele segada. Pvl. 31. det.

Soome teatab suurest võidust. Idarindel lõigatud täielikult ära ja hävitatud suuremalt osalt venelaste 163. diviis. Lõppsaagiks saadud 27 kahurit, 11 tanki, 150 veoautot, 400—500 vankrist koosnev transportkolonn ja palju sõjamoona.

50.000 maaväringu ohvrit Türgis. Pvl. 2. jaan.

Sõda levib Balkanile ja Ita? Türgi teeb kaitsekorraldusi. Balkani uuele rahublokile antakse erilist tähtsust. Kevadel oodatakse sakslaste suurt rünnakut.

Pvl. 8. jaan.

Briti sõjaminister Hore-Belisha lahkus. Lahkumine olevat tingitud lahkeliidest Inglise vägede juhatusega.

Pvl. 8. jaan.

Sõjaline liit Ungari ja Itaalia vahel.

Pvl. 10. jaan.

Ärevus Hollandis ja Belgias. Hollandi armees tühistati kõik puhkused. Saksa teated rängast pommisõjast Soomes. Soome teateil 400 N.-Liidu lennukit korraga tegevuses.

Pvl. 15. jaan.

Kokkuvarisemine?

Jaapani valitsus lahkus. Jaapani otsib uut kurssi. Abe valitsuse pankroti põhjusi. Jaapani majanduselu täieline desorganisatsioon. Uue valitsuse esimeseks püüdeks vahetada parandamine Uhendriikidega.

Pvl. 17. jaan.

Väed Soomes võitlevad 57-kr. külmaga. 450 N. Liidu lennukit Soome kohal tegevuses.

Pvl. 20. jaan.

Pooled Saksa allveelaevadest hävitatud. Briti abi Soomele ei jää ainult akadeemiliseks. Sõda laieneb lõunasse ja põhja?

Lilled on keelatud!

Üks vangilangenud vene sõdur jutustas ülekuulamisel, et nende rügemendile oli sõja algul antud päevakäsus öeldud, et Soome piiri ületamisel on sõduritel kõvasti keelatud võtta vastu Soome naiste poolt annetatavaid lillekimpe, kuna neis võib leiduda mürki või lõhkeaineid.

Pvl. 24. jaan.

Mannerheimi hinnang N. Liidu sõduritele

Et soomlased ei alahinda oma vastaseid, nagu seda ehk kalduti tegema sõja ajal, seda tõendab kujukamalt intervjuu, mille on Soome ülemjuhataja marssal Mannerheim annud „Paris-Soir“ kirjasaatjale. Marssal, kes muide on endine Vene armee kindral, võttis prantsuse ajakirjaniku vastu oma peakorteris „kushi Soomes“ ja selletas muuseas järgmist:

— Uskuge mind, ma tunnen Vene sõdurit ja austan teda. Ta on kindel ja vapper, eriti kaitseõjas. Ta pigem sureb koha peal kui alistub.

Üks mu ohvitseridest, olles tagasi pööranud Lapimaalt, jutustas mulle, et üks Nõukogude Liidu vägede patrull, kes meie väeosa poolt oli täielikult ümber piiratud, ei annud alla ja et kõik selle patrulli sõdurid langesid lahingus. Kraadiklaas näitas 43 pügalat alla nulli. Kui meie sõdurid tahtsid langenute käest võtta nende püsse, siis hukunud punaarmee laste sõrmed murdusid, nagu oluksid need klaasist, niivõrd olid nad külmunud jääks. Jah, Vene sõdur on kõva.

Pvl. 28. jaan.

Ei ühtegi kokkulepet...

„... Juht ja rahvas on arvamisel, et ei saa olla ühtki kokkulepet enne kui oleme selgelt läbi surunud oma õigused. Meie ei taha mitte, et vahest mõne aasta pärast jälle võitlus puhke meie õiguste pärast...“

Kantsler Hitleri kõnest 30. jaan.

Pvl. 31. jaan.

(lk. 20. järg)

Pidi algama hiilgeaeg neile vaestele, üleprodutseeritud intelligentidele tööjõududele, kes senini asjatult olid tampinud ühe asutise ukse tagant teise taha. Nagu küllusesarv pidi järsku puistama vabu kohti: direktoreid, raamatupidajaid, masinakirjutajaid ja sada teist ametala.

Esialgu on küll siginenud pisut maarahva tõugu direktoreid ja mõningaid teisi ametmehi. Enamik ootab ukse taga. Mõned virgemad on saanud isegi sellise õnne osaliseks, et vihuvad teha lahkunud kolme aarialasest kõrgema ametniku tööd kesise praktikandi palga eest. Kas tõesti olid need kohad, mis said vakantseks, üleliigsed ja kas tõepoolest maksti nendel olijaile paarkümmend aastat asjatult häid palku?

Agamõnegi asutise uks on praegugi eestlase eest lukus... Küllap on Poseni viinamarjad hapuks läinud, et nende kindluste kaitsjad ei mõtlegi relvi maha panna?

Agu Peerna linool

*

Muide on talv Tallinna matnud oma hõlma. Kadriorg on täis kilka-vaid lapsi ja noorem pere rühbib linnast välja, suusad õlgadel. Autode korso Kultase ees pole kuigi palju

vähenenud — sõita saab ka kallima bensiniiga.

Õösel, kui linn puhkab, võib sageli imetleda valgusähvatusi pilvis taeva all, ekslevaid virmalisi. Põhja-
Sulev

Mait Metsanurga loomingu inimeskeskus

LÄINUD SAJANDI ALGUL, a. 1808, s. o. 132. aastat tagasi, kohtusid esimest korda kaks selle sajandi suurimat meest. Need olid Goethe ja Napoleon. Nad olid suhtunud juba varem selle põhjal, mis nad olid kuulnud, teineteisesse suure imetluse ja lugupidamisega, kuid seda suurem oli siis mõlemate imetus ja austus, kui nad kohtusid Jeenas viimati nimetatud aastal. Goethe uksest sisse ilmudes tõstis Napoleon pea laualt, vaatas kaua üksisilmi suurele vaimukangelasele otsa ja lausus siis viimaks oma ajaloolised sõnad: „Vous êtes un homme!“ — „Teie olete inimene!“ Georg Brandes tähendab sel puhul, et see on parim, mis iial Goethe kohta on öeldud.

See ütlus kõlab tänapäeva oludes pisut dissonantsina, sest meie päevil ei hinnata inimest, isikut ja isiksust kuigi kõrgelt, küll on aga mass, kari ja nukkinimene kõrges hinnas. Kuid just selle kiuste peaksime eriti rõhutama inimese, isiku ja isiksuse tähtsust praegusel ajal. Ja mis puhul sobiks seda rohkem teha kui just kirjanikkude ja kirjanduse juubelite puhul, järelikult ka Mait Metsanurga puhul, kelle teostes on elav inimene, isik ja isiksus eriti tulipunktis ja keskmes.

Kirjandus kui sõnakunst on ülimal määral inimeskeskne. Inimesega tegeldakse algusest lõpuni. Kirjandusteos sünnib inimese loovast vaimust ja inimese kehastab tegelase kujul teose vaimset sisu ning inimestele on teos lugemiseks määratud. Kirjanduse kujundab seega sümbolse kehastusena kolmainu inimene — kirjanik, kirjanduslik kuju ja lugeja. Kirjandusteoses ühinevad loov inimeslikkus loodava ja reprodutseeriva inimeslikkusega. Kirjanik seisab oma teose taga, tema suu läbi kõneleb teose tegelane. Kõne on määratud lugejale. Seejuures oleneb kõne mõju ulatus peamiselt kirjaniku ja ta tegelaste isiksusest, vaimsest minast, mitte niipalju nende sõnadest, ideedest, tegudest ja saatusest. Tegelaste isiksuse ja selle väärtuse kaudu omandavad alles nende sõnad, ideed, teod ja saatuse tähtsuse, teose vaimse õhuruumi. Ideedest ja tegudest, kui neid ei kanna elav inimene ja isik, ei ole lõpuks palju kasu. Ainuüksi elava inimese kaudu saavad ideed ja teod elavaks ja loovaks, samuti on lugu ka kõige sellega, mida meie nimetame kirjandusteoses tegevuseks ja saatuseks. Inimene ja isiksus annavad kirjandusteoses saatusele eluõhu — kirjanik ja ta kujud üheskoos. Inimeste hinge on kinnitatud nende saatuse säravad tähed. Inimene on oma tegude ja saatuse isa, mitte ümberpöörduvalt.

Mida rohkem on kirjanik ja ta kujud omaette isiksused, seda rohkem kannavad nad väärtusaineid eneses. Goethe ütleb, et kirjandusteoses on isiksus kõik, on selle a ja o. Mitte andekus ja eluoskus ei tee inimesest inimest, vaid isiksus, mis on elus ja kunstis määrava tähtsusega. Isiksuses peitub inimese nägu, tegu ja kogu ta olemus. Ja selle inimese loob nii elus kui kirjanduses inimene, mitte Jumal. Selles peitubki kirjanduse inimeskeskuse sügav mõte.

Selle kõige alusel, mis öeldud, võime nentida: see on suurim tunnustus kirjanikule, kui võime talle ütelda, nagu ütles Napoleongi Goethele, et „Teie olete inimene!“ ja veel rohkem, et sedasama võime ütelda ka tema kirjanduslikkude kujude kohta, mida ta loonud, et need on inimesed, isiksused.

Sellest lähtekohast lähtudes tuleme Metsanurga ja tema kirjandusliku loomingu juurde. Ma usun, et lugejad on minuga ühel nõul, vähemalt enamikus, et kui meie kellegi eesti kirjaniku kirjanduslikku loomingut inimes-, isik- ja isiksuskeskseks tähistame, siis peame esimeses järjekorras seda tegema küll Mait Metsanurga ja tema loomingu puhul. Teda on kogu aeg vaadatud ja hinnatud küll rohkem kui ideekirjanikku, nähes tema loomingus esijärjekorras ideed ja siis alles inimest. Nii enne kui pärast on teda küll sotsiaalse õigluse, küll

kosmopolitismi, küll rahvusluse, usundlikkuse jne. ideede suunas võitlejaks peetud. See on teatava määrani õige, kuid ometi on õigem, kui meie nendime, et Metsanurga teoste keskmes ja tulipunktis on ometi rohkem elav inimene, isik, kui abstraktne idee. Selles veendumise kohe, kui tema loomingu põhihihtidesse natuke sügavamalt vaatame, veendumise, et tema kirjanduslik looming on ometi rohkem inimeskeskne, elukeskne kui ideekeskne. Metsanurk on rohkem kujudekirjanik kui ideekirjanik. Elav, reaalne ja liikuv elu on see miljöö, on see keskus, mille tulipunktis teotsevad ja ennast teostavad M. Metsanurga teoste tegelased kui inimesed, kel on liha ja veri. Elav reaalne maailm, mitte abstraktne ideedemaailm. Elu ja inimese, karmi elu ja võitleva inimese tähe all on sündinud ja loodud enamikult kõik tema teosed. Seda näitavad mitmete tema teoste pealkirjadki — nagu „Ennäe inimest!“, „Elu murab sisse“, „Vagade elu“, „Taavet Soovere elu ja surm“ jne. Eriti iseloomustav on esimesena mainitud teose pealkiri. See on seesama, mis Pilatus ütles Kristusele: „Ennäe inimest! ja mis Napoleon ütles Goethele: „Teie olete inimene!“ M. Metsanurga looming on niivõrd inimeslikult ja isiksuslikult häälestatud, et sellele võiks sama pealkirja panna, milline on pandud Balsac'i kogu loomingule ja nimelt „Inimeslik komöödia“.

Inimeslikkus ja isiksuslikkus tuleb juba Metsanurga loomingu esimestes algmetes selgelt nähtavale ja läbisatab kindla joonena kogu tema kirjandusliku tegevuse. Nagu tema ise on alati olnud elava inimesena arvustav, sekka- ja kaasalööv, reageeriv elunähtustele ja ajavaimule, protestiv, süüdistav, vahel ka pärivett ujuv, nii on ka tema teoste tegelased enamikult alati aktiivsed teotsejad, vähemalt teotseda tahtjad, kuigi mõnikord saamatud ja jõuetud inimesed.

Metsanurgas on nii moraali-filosoofi kui prohveti närvi ja vaimu. Moraali-filosoofina ja prohvetina oskas ta minevikku elustada („Ümera jõel“), oleviku maski taha vaadata („Punases tuul“) ja tulevikku selgelt näha („Kutsutud ja seatud“). Eriti on ta oleviku paljastajana halastamatu ja karm arvustaja — terves reas teostes nagu „Isamaa õilmed“, „Vaheasaare Villem“, „Punane tuul“, „Fr. Arraste ja pojad“, „Vagade elu“, „Kindrali poeg“ jt. Oleviku elunähtusi kujutades ja arvustades ta taotleb enamasti seltskonda õrritada ja ärritada. Metsanurk on kui inimene, kellele on antud meelevald minna elu maskipallile ja kiskuda maha kõigi maskikandjate maskid, et näidata elu ja inimeste õiget palet. Ses suhtes on tüüpilisem tema näidend „Vagade elu“. Säärase paljastajana sünnitab ta enesele ja teistele palju meelehärmi. Aga sellest pole ta palju küsinud. Eriti need, keda ta paljastused puudutavad, on talle vihased. Seetõttu on temal palju ägedaid vastaseid. Ühtlasi on temal aga ka tuliseid pooldajaid. Tema kirjanduslikkude poegade ja tütarde suhtes võetakse seisukohti poolt ja vastu suure kirega, mis näitab, et neis on midagi, et need on elavad inimesed, isikud ja isiksused. Suur poolehoid ühelt poolt ja suur viha teiselt poolt on tihti palju väärt. Eriti tuleb vastaste viha kõrgelt hinnata, sest viha on tunnustus sellele, kelle vastu vihane ollakse. Vaenulik ollakse ju ikka vaid selle vastu, kelles midagi on. Mis põhjust on vihane olla selle vastu, kes midagi ei ole.

Seltskonna vihahormid Metsanurga mõne teose puhul on alati mõjunud värskendavalt ja õhku puhastavalt meie avalikus elus, nii näiteks säärase teoste ilmumise puhul, nagu „Isamaa õilmed“, „Orjad“, „Jäljetu haud“ ja „Kutsutud ja seatud“. Neil teostel on otse rahvuskultuuriline ja rahvuspedagoogiline tähtsus meie avalikus elus. Kuid mitte paljastada ja arvustada paljastamise ja arvustamise pärast pole Metsanurga eesmärk. Tema eesmärk on ühiskonda ja inimesi paremaks teha, kui nad on. Selleks taotleb ta inimeste ümbert kiskuda

kõik maskid, mis varjavad nende õiget palet, asetada neid väljapoole nende elukutset, tööala, moraali, ümbüst, ideede maailma jne. Vaimulik inimesena on talle näiteks palju tähtsam kui vaimulik vaimulikuna, kommunist inimesena samuti rohkem kui kommunist kommunistina. Metsanurk näitab paljudes oma teostes, kuidas ümbrus, maksev moraal, valekasvatus, elukutse just inimese inimeses hävitavad. See inimeslikkuse, inimese isiku väärtuse ja isiksuse rõhutamine oma teostes on Metsanurgale eriti omane. Inimeslikkuse nimel ta arvustab maksvat korda, protesteerib sotsiaalse ülekohtu vastu, võitleb dogmade vastu, paljastab valekasvatuse tulemusi, naeruvääristab range moraali hävitavat mõju inimestesse jne. Ühes oma esimestes jutustustest „Mis tarvis?“ 1905 arvustab ta teravalt rikkaid: „Sääl elavad need, kes meie, onnide ja urtsikute elanikkude üle otustavad ja meie hää käekäigu eest isalikult hoold kanavad! Ma naeraks, aga naer jääb kurku kinni. — Ma tahan nende kodadesse tungida, neile meie räbalaid, viletsust, mustust, roppust näidata. Nende söögi-isu tahan ma sellega ära rikkuda.“

Jutustustes „Varane kevad“ ja „Isamaa õilmed“ viitab ta, kuhu viib väärkasvatus inimese ja mis ta tast viimaks teeb. Esimesena mainitud jutustuses lausub ta oma peategelase suu läbi, kui sellel küsitakse, et ütlege, mis ma pean tegema: „Iseendid ja teisi inimesteks kasvatama. Te näete, mis siin ümberringi valitseb... Tühjus! Kas see kõik nii peab olema? Kas need inimesed kõik niisugused peavad olema? Kas nii peab elama, nagu siin?“ See on julge apelleerimine inimväärtusele. Metsanurk nõuab, et inimesel peab võimalik olema elada täit normaalset elu, et temal peab olema eesmärk, milleks ta elab, on ta kreedo. Jutustuses „Orjad“ lausub peategelane Klaas: „Taim võtab maapinnast, kus kükisugu ollused, ainult seda vastu, mis tema organismile kohane... Nii valib inimese, kes veel oma enese mina täit elu saab elada, kellel iseene mina alles on, loomusunnil õiged, temale omased vaated, kõike muud tundes eksliku olevat.“

Seesama mõte kordub ka romaanis „Taavet Soovere elu ja surm“, mis on üks Metsanurga inimeskesksemaid teoseid. Taavet Soovere, see eesti Don Quijote, on suur oma aadete ja püüdluste küllusega, kuid hale, väike ja vilets nende teostamises, ent säärasena ometi nii inimeslik. Kui ta on jõuetu oma tegudes, siis on ta seda jõulisem oma sisemises protestis, tahtes elada ja töötada. Ta hüüab: „Siin on võemata elada! Siin on inimesel võemata elada! Mina ei või siin elada! Elagu, kis tahab, kis nende sarnane, mina ei saa, mina ei või!“ Säärane on Taavet Soovere isiksus ja selles jääb ta enesele truus, põledes sisemises tules, kuigi kõik, mis ta püüab teha, jookseb tühja ja on kasutu. Kuid ega igakord pole tähtis, mis suudetakse teha. Hea tahe on ka midagi väärt.

Taavet Soovere saamatus ei varjuta tema inimeslikkust, küll aga helgitab just seda. Inimlik traagika on kõige inimeslikum. Metsanurk näitab, et selle põhjustab ühelt poolt inimese iseloom, teiselt poolt aga ka ümbrus. Taavet Soovere elu kurbloolus sõltub mõlemast, selles peitubki tema sügav inimeslikkus.

Taavet Soovere, Toho-oja Antoni jt. kujude põhjal üldistatakse tihti, et kõik Metsanurga kujud olevat passiivsed, tahte-jõuetud ja saamatud inimesed, et nad olevat rohkem unistuse- kui teoinimesed. See on niisama õige kui ebaõige. M. Metsanurga teostes on ka teissuguseid inimesi, näiteks romaani „Ennäe inimest“ peategelane Martens ja Vello romaanis „Ümera jõel“. Mõlemad on teoinimesed kõrgeimal määral. Metsanurga kujude juures ei ole tähtis mitte nende unistuslikkus ja teguvõimetus ühelt poolt ega teovõimelisus teiselt poolt, vaid kõigepealt nende tugev elutahe, sisemine rahutus ja eetilise elumeelsus, milles avaldub nende vägev isiksus ja inimeslikkus. Martens on rikas ärimees ja on jõudnud haljale oksale. Ta on saanud kõik, mis ta on ihanud; rikkust, kuulsust ja au. Kuid ometi ta ei ole ra-

hul. See kõik ei teinud teda vabaks, vaid selle vastu just orjastas tema. Orjastamist ja orjameelsust vihkavad Metsanurga inimesed aga kõige enam, nagu võime jälgida eriti seda ta uues romaanis „Tuli tuha all“ Piiri Tõnu kujus.

Äri oli surmanud Martens sisemiselt vaba inimese. Kuid see varsti ärkas temas, temale saabus sisemiselt vaba isiku ülestõusmise tund. Ta tunnetas, et sisemiselt vaba inimene olla on võrratult rohkem väärt kui olla oma äri orjuses. Selles veendunud, lausub ta oma usutunnistuse: „Kapitali koondamises ja mõnususte maitsemises, mis kapital võimaldab, ja iseteadvuses, mis kapital annab, oleme unustanud, et inimesed oleme... Meie oleme ärimehed, aga ka inimesed. Mina soovin, et meie kõigepealt inimesed oleksime, siis ärimehed.“ See on Martensi uus tõde, mis ta eneses leiutanud, enne inimese ja siis ärimees. Siit teeb ta enese suhtes ka järeldused. Kui ta näeb, et ärimees varjutab ometi inimese inimese, siis hülgab ta oma ärimehe kutse ja siirdub üksindusse, ärist ja seltskonnas eemale, et seal anduda tõe tunnetamisele. Muidugi võib naerda Martensi üle ja ütelda, noh, see ka mõni ärimees. Õige ärimees ei viida oma aega inimese otsimisega ega targutamisega inimese üle. Seda küll. Aga seda tahabki Metsanurk väita, et õige ärimees ei ole enam õige inimene. Spekulant ei ole enam vaba inimene, vaid äri ori.

Inimeslikkuse aadet rõhutab Metsanurk tugevasti ka jutustuses „Epp“. Selle peategelane on vaene teenija, kelle perepoeg eksitab, talle lapse soetab. See on õnnetu noor tütarlaps, kes leeripäeval teiste leerilaste rongi lõpus üksi longates käib ja kellest kõik kui pidalitõbisesest eemale hoiduvad, on ka inimene, kuid mitte ükski inimene, vaid ka isiksus, ja rohkem isiksus kui mõni uhke peremehe tütar leerilaste rongkäigu eesotsas. Sellega, et M. Metsanurk oma loomingus huvi tunneb just selle maailma väikeste, solvatute, kehvikute ja hüljatute vastu, nagu Epp, sohilaps Jants novellis „Peremees ja sulane“, asunik Vaaren jutustuses „Jumalata“ jne., näitab ta, kui kõrgelt ta hindab inimeses inimväärtust ja isiksust.

Inimest inimeses tahab näha Metsanurk igas ametis ja kutses ning iga maailmavaate kandjas, ükskõik millised need ka on. Eriti huvitavad on ses suhtes tema kaks kõige väärtuslikumat teost. Need on romaanid: „Jäljetu haud“ ja „Kutsutud ja seatud“, milledest ühes esineb peategelasena kommunist, teises vaimulik. Mõlemas kujus rõhutab kirjanik eeskätt nende isiksust, otsib neis, mis neis on kõigepealt inimeslikku. Teda huvitab nende sisemine inimene, nende siseheitleus, nende sisemised vastolud ja sellest tulenev kurbloolus. Nii ütleb Metsanurk romaanis „Jäljetu haud“, et teda „huvitavad hingeelu probleemid, iseäranis kannataja inimese elamused ja sisemised võitlused.“ Isegi inimeses nagu Kristjan Raudma, kes maksva ühiskonna korra vastu töötab, kes tapetakse kui teeröövel öösel, aetakse auku kui koer õnnistusega, kelle haud jääb jäljetuks igavesti, tahab ta näha ja jälgida inimest, sest et meist keegi ei ole süütu, et meie kõik igapäev rängalt eksime, et meie kõik igapäev tapame, oma venda vihates, et meie kõik varastame, midagi teise oma enesele soovides, et arg eksib harilikult ainult mõttega, julge — teoga. Metsanurga eesmärk ei ole Kristjan Raudmat näidata kommunistina, kes algab oma teed ja tööd, „kommunistlik aabits“ käes ega ka kristlasena, kes lõpetab oma tee ja töö. „Uus Testament“ taskus, vaid Metsanurk tahab teda näidata inimesena, sest inimene olla on suurem kui olla kommunist ja kristlane, kuna kommunist ja kristlane on ajalikud olendid, inimene aga igavene, nagu tähendab H. Raudsepp, inimene, kes võitleb, võitleb sotsiaalse ülekohtu vastu ja sotsiaalse õigluse eest, kes seejuures alati komistab ja eksib, aga ikka kõrgemale püüab.

Romaanis „Kutsutud ja seatud“ näitab Metsanurk jällegi, et inimese elufiasko ja eludraama peitub selles, et ta muutub oma ameti, oma elukutse oma dogmaatilise eluvaate, oma ümbruse ja lõpuks sellega enese orjaks.

Pool aastat

MÕDUNUD poolhooaeg Tartu Vanemuises pidi kõikide eelduste kohaselt kujunema igatpidi elevusrikkaks. Sai ju valmis igatsetud uus teatrihoone. Seega ei pidanud jääma enam ühtegi põhjust uues majas teatrit halvasti teha.

Olgugi, et loodetud elevuse kraad jäi saavutamata, ei või tunnistada, et uues majas oleks halba teatrit tehtud. Kuid näis, et teater vajab ümberkolimiseks ja uues kohas kohanemiseks poolhooaega, sest tehtud töö uues majas oleks nagu kandnud passimise või äraootamise pitsatit. Näis, nagu poleks kõik „asjad kohal“, et startida, joosta ja võita. Usume, et järgmisel poolhooajal paugub stardi-püstol ja publik võib jälgida võistlust — muidu pöörab ta peettunult ilusale areenile selja.

Repertuaari valikult võis poolhooaega nimetada küllaltki õnnelikuks. Viiest sõnalavastusest on ainult üks laenatud prantsuse draamakirjandusest — Farago „Muinasjutt mustast mehest“, mis asub lavastuse ja sisuväärtuse poolest selle hooaja paremate — avatükina ettekantud A. Jakobsoni „Viirastuste“ ja hiljem lavastatud H. Raudsepa „Vedelvorsti“ kõrval tähelepanuväärsemal kohal.

A. Kivikase ja A. Anniste „Nimed marmortahvil“ oli sobiv küll avatenduse teise tükina, kuid ei suutnud varjata tendentslikke noote isamaa armastusele, mis takistasid puhas elamuslikku naudingut. Peale nimetatute oli repertuaaris kolm muusikalavastust, nimetame neid õnnestumise järjekorras: Bizet ooper „Carmen“, operettlast F. Lehari „Naeratuste maa“ ja K. Farkare „Õueloož“.

Üheksandana ja viimase lavastusena mainin A. Vesiloo keskpärast lastenäidendit „Jõuluõie ime“.

Tervitava nähtusena peab alla kriipsutama mõõdunud poolhooajal uute jõudude juurdetulekut P. Varandi, A. Mältoni ja A. Niitovi näol. Viimane on küll varemgi eduga ooperis kaasa teinud. P. Varandist näib kujunevat lavastaja, kelle võimete kohta on veel varajane hinnangut teha, kuid A. Mältonit võis näha juba mitmes kandvas osas kiiduväärt esinemisvõimetega.

Tahaks loota, et selliste vanade tüsedate teatrijõudude nagu A. Randviiru, L. Tubina, J. Põdra, J. Suvero, R. Ratassepa ja mitmete teiste kõrvale kerkiks üha uusi väärilisi jõude, kas väljastpoolt juurdetoomisega või veel parem oma mitmekümne-pealisest perest esile aitamiseega. Teater aina võidaks, värskeneks, mitmekesisuks ja sisutuks. See tuhandepalgeline kunst ei saa liigsõõnuks kümnetest ega sadadest.

Ärgu kartku vanad veteraanid, et uute juurdetulekuga nemad varju jäävad ja nende teened unustatakse. Kuu-luda üha suurenevasse ja paremaks muutuvasse ansamb-lisse on palju parem kui staar olla väheste heade hulgas.

Kuna olen kaldunud mõõdunud poolhooaja suhtes äraootavale seisukohale ja piirdun üldisemate vaatlustega, siis lubatagu siinkohal veel kaugemale minna ja esitada mõningaid soove Vanemuisele uues ilusas majas töötamiseks, missugused soovid aga ei taha sugugi olla kriitikaks tehtud töö suhtes. Mainin vaid, mille poole võiks püüda, kui seda veel tehtud ei ole.

Ärgu olgu teatrirahva hulgas „odavahinnalist mööblit“, keda kas ei lasta või nad ei suuda muud teha kui „kanda“ ja „karjuda“. Teatris ei tohi olla sendinäljaseid seljapainutajaid; näitleja ei tohi olla teenijaks muule kui kunstile. Iga näitleja, kelle vead ei karju ega voorused ei sütita, pole muud kui käsitöölaine. Kelle vead kisendavad, need visatakse teatrist välja, kelle võimed võluvad, neid kantakse kätel. Näitleja peab olema teatri hing, nagu kirikuõpetaja on oma kogudusele hingeks. Õpetaja peab olema oma jüngritest targem, nii peab näitleja olema teatris väärikam. Ja kas ei ole näitleja teatris õpetajaks ja publik jüngriks. Kui näitleja osutub publikust rumalamaks — siis on ta janditaja, veiderdaja, narr, keda tullakse naerma kui orja.

Ülikoolilinna teatril „Vanemuisel“ on nende ideaalide eest võitlemisel oma õilis ajalugu. Jatkugu seda traditsiooni ja tahet ikka ja ikka edaspidigi. Siis on iga teatrimaja tõeline kunstitempel.

—II—

Vaimulikud ja pedagogid pälvivad Metsanurga huvi vaid niipalju kui nad on elavad inimesed. Selles suunas ta paljastab Harald Päivilil halastamatult, vabastades tema kõigist neist maskidest, mis temas hävitavad ja varjavad elava inimese. Romaanis rõhutab kirjanik kogu aja, et vaimulikkude suurem süü peitub selles, et nad iga päev lõövad risti uuesti Kristuse kui elava inimese, olles ise surnud oma dogmadega. Maria suu läbi lausub ta H. Päivilile: „Kas ei ole peaasi, ainuke asi Jeesuse kui inimese isik ja tema õpetus?“

Näidake teda meile ideaalse inimesena, mitte Jumalana, kes maskeeritult käib maa peal ja ka vee peal, kui vaja inimesi üllatada. — Ja siis see Jumala hääl. Siin maa peal kuuleme siiski ainult inimese häält.

Harald Päivil ei kuulnud neid häält ja sellepärast kahvatus temal ikka rohkem inimlik pale ja tihenes tema vaimuliku mask.

See on suurim tunnustus M. Metsanurgale, kui võime üha jälgida tema kujudes kõigepealt inimest, võitlevat, kannatavat ja ülespoole püüdvat inimest, kui võime väita võivat, et tema kirjanduslikkude poegade ja tütarde südamesse ja otsaette on kirjutatud inimeslikkuse ja isiksuse säravad tähed. Olla isiksus tähendab olla ise ja elada oma elu. Isiksuse ja inimeslikkuse

pale annab tema kirjanduslikkudele poegadele ja tütardele väärtuse ja see tagab ka neile jäädavuse. Ajahammaste all võivad roostetuda ained, aated, ideed, probleemid, kunstikäsitus jne., aga mitte kannatav, võitlev ja ülespoole püüdev inimene.

J. Roos

HOIDUGE KÜLMETUSHAIGUSIST

TARVITAGE

SUDEROL

MIS EEMALDAB JALGADE JA
KAENLAÕÕNE HIGISTAMISE

U/Ü. „RAVIIMI“ FARM. LABORAT. TARTUS

Eesti parima kaastööliskonnaga ajakiri

Tänapäev

Raskel ja keerulisel ajal tahab „Tänapäev“ jätkata oma senist suunda, pühendades oma võitluse edaspidigi **vaba sõna** teenimisele.

Võitke ikka rohkem sõpru juurde meie ühiste sihtide saavutamiseks: demokraatliku Eesti püsti jäämiseks.

Uuendage oma tellimine. Soovitage tuttavatele. Koguge tellijaid ja laiendage meie ühist peret.

Tellimishinda ei ole tõstetud. Aastas kr. 3.60, poola. kr. 1.80.

Tellida saab postkontoritest, raamatukauplustest, meie esindajailt, posti jooksva arvega (2232) või saates raha postmarkides otse talitusele, Kastani 38, Tartu.

*

*

TARTU, VÕIDU 12, TELEFON 31-70

VALMISTAN RÕIVASTUS-
TÖID DAAMIDELE,
HÄRRADELE JA
VORMIRÕIVAID

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90
Üksiknumber 35 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Kastani 38, Noor-Eesti, telefon 34-29. Toimetaja kõnetund igal äripäeval k. 11—12.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

Vastutav ja tegev toimetaja: E. ROONE
Väljaandja: K-Ü. „TÄNAPÄEV“

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus 1939

Ilmus 1. veebruaril 1940

Klišeed A. Raba tsinkograafiast

Ühispank

Tartu Eesti Laenu ja Hoiu Ühisus

Esimene Eesti Ühispank * Asut. 1902 * Tartus, Suurturg 14

Kodukeskjaam nr. 42-60. Tlgr. «ELHÜ»

Posti j.-arve nr. 2400

*

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Juhatus

Hakkab ilmuma O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

LASTE- JA NOORSOORAAMATUTE SEERIA

Seerias ilmuvad järgmised raamatud:

Ä.Gjems-Selmer: **ARSTIPEREKOND KAUGEL PÕHJAS**

I. Cautier: **VALGE ELEVANDI MÄLESTUSED**

E. Tasa: **JAAPANI MUINASJUTTE**

A. Poska: **KONNA ÄPARDUSED**

B. Vester: **SIPELGATE LINNAS**

De Segur: **VHIVI ÄPARDUSED**

E. Laidsaar: **VANEMA VÖSU**

M. Krims: **SAARE LEENI**

A. Valgma: **HAUG MÖRR**

A. Taar: **KULDSÕÖR**

Laste- ja noorsooraamatute seeria sisaldab 10 sisukat raamatut valitud kirjandusest.

Raamatud on kõik illustreeritud.

Seeria soodustatud ettetellimishind:

Kohemaksetavas rahas:

kuni 1. V 40 kr. **9.—**

„ 1. XI 40 kr. **10.—**

Osade viisi makstes kr. **10.—**

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 3.— ja 1.—7. raamatu ilmumisel à kr. 1.—. Kolm viimast raamatut saab tellija tasuta.

Peale ilmumist on raamatud üksikmüügil kuni 50% kallimad.

Seeriasse kuuluvad raamatud ilmuvad: kevadpühiks 3, sügisel 3 ja jõuludeks 4 raamatut.

Osaühing „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, Kastani t. 38

Posti jooksev arve 22-32

EESTI-PRANTSUSE ÜHING ALLIANCE FRANÇAISE'i

õppekeskus

- I. Prantsuse keele kursused algajaile ja edasijõudnuile.
- II. Prantsuse Kultuuri Töökeskuse loengud prantsuse kirjanduse, kunsti ja teiste kultuurialade üle; loevad J. Bernoux, J. Cathala, G. Heumann, J. Laloy ja L. J. Vaganay.

Alliance Française'i raamatukogu ja lugemislaud on avatud igal argipäeval (välja arv. laupäev) kl. 18—20.

TALLINN, ROOSIKRANTSI 3, TEL. 471-86

PRANTSUSE TEADUSLIK INSTITUUT

Prantsuse keele praktilised kursused: algajate-, konversatsiooni-, grammatika- ja lastegrupid.

Osavõtjaile antakse peale õppeaja (6 semestrit) lõpetamiste diplom.

Loengute seeria prantsuse kirjandusest, peale loenguid osavõtjate koosviibimine.

Raamatukogu ja lugemislaud on avatud igal argipäeval kella 18—20.

TARTU, GUSTAV-ADOLFI 5/III

HAKKAB ILMUMA

HAKKAB ILMUMA

№ „NOOR-EESTI KIRJASTUSE“ 1940. A. KEVADINE

UUDISTEOSTE SARI

SARJAS ILMUB 5 VÄÄRTTEOST VIIELT AUTORILT

P. FLEMING:

SEIKLUSED BRASIILIAS

Inglise keelest tõlk. L. Oras. Redigeerinud ja eessõnaga varustanud Ants Oras. Julgus, vaimukus ja muretu elunauding väljenduvad haavalt selles jutustuses. Selle raamatuga Fleming võitis maailmakuulsuse.

A. JAKOBSON:

LUMI SULAB

„Lumi sulab“ on kolmas romaan „Igavesed eestlased“. Käsitlevaks ajajärguks on aastad 1916 ja 1917, kuna sündmuste käik on viidud kesklinnast äärelinna — sõja kulul spekulatsioonide keskest sõja läbi kannatajate keskele.

J. JANS:

MÄLESTUSI JA VAATLUSI

Teos sisaldab palju senitundmatut faktilist materjali ja uusi ning huvitavaid vaatekohti meie avaliku elu küsimusis.

J. KÄRNER:

ÖÖSITI KUMAVAD LINNAD II

Romaan „Öösiti kumavad linnad II“ oma mitmesuguste tegelastega annab läbilõike kogu enne-maailmasõjaaegsest ajajärgust ning selle vastastikku heitlevatest „aadetest ja vaadetest“.

E. LAAMAN:

KONSTANTIN PÄTS. POLIITIKA- JA RIIGIMEES

Kuigi meil viimastel aastatel on ilmunud mitu huvitavat teost K. Pätsist, pole seni veel ilmunud ühtki suuremat tööd, mis käsitlusviisilt oleks nii kõitev ja ladus, et lugeja selle järgi haaraks. Nüüd annab meile niisuguse E. Ludvigi laadis põneva eluloo K. Pätsist meie uusima ajaloo spetsialist E. Laaman.

UUDISTEOSTE SARJA SOODUSTATUD ETTETELLIMISHIND:

Korraga makstes kr. 17.—, osade viisi kr. 19.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 4.— ja iga köite ilmumisel kr. 3.—

Sarja on võimalik tellida ka köites, paremal paberil, makstes iga raamatu pealt juurde 1 kr.

Ettetellimise korras müügile tulevate eksemplaride arv on piiratud. Seepärast rutake tellimisega.

Peale ilmumist on raamatud üksikmüügil üle 40% kallimad. Kõik teosed ilmuvad veel kevadeks.

OSAÜHING „NOOR-EESTI KIRJASTUS“ TARTUS,

KASTANI 38. TELEFONID 22-66 ja 34-29.

POSTI JOOKSEV ARVE 2232

Hind 35 senti